

Právnická fakulta
Západočeská univerzita v Plzni

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Alois Eliáš a jeho role v odboji

Ivan Petr

Plzeň

2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma: *Alois Eliáš a jeho role v odboji* vypracoval sám, vlastními silami. Veškeré informace a zdroje, které jsem ke zpracování práce využil, jsou řádně citovány a zároveň jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

.....
Ivan Petr

Poděkování

Velice rád bych touto cestou poděkoval vedoucí diplomové práce Prof. JUDr. PhDr. Karolině Adamové, DSc., za velkou vstřícnost, trpělivost a zejména odborné vedení, její cenné rady a zkušenosti, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	9
2	A. Eliáš v období Rakousko - Uherska	11
2.1	Zajetí.....	12
2.2	Legionář.....	13
3	A. Eliáš za první republiky	15
3.1	Alois Eliáš ministrem.....	17
3.2	Mnichovská dohoda.....	18
4	A. Eliáš za druhé republiky	19
5	A. Eliáš v době německé okupace	21
5.1	Eliáš ministerským předsedou.....	22
5.2	Odboj domácí.....	26
5.3	Spojení s Londýnem.....	32
5.4	Bod zlomu.....	36
5.5	Chlebičková aféra.....	40
6	Smrt A. Eliáše	43
6.1	Zatčení a soud.....	44
6.2	Vězení.....	47
6.3	Poprava.....	49
6.4	Pocta.....	50
6.5	Dobové citáty.....	51
7	Závěr	52
	Resumé	56
	Seznam použité literatury	57

1 Úvod

V diplomové práci se budu věnovat životu Aloise Eliáše a jeho spolupráci s československým odbojem. Tuto práci bych pojal jako rešerši klíčových informací spojenou s mým osobním rozhovorem s pamětnicí Janou Pasákovou, která velmi dobře znala celou rodinu Eliášových. I manžel paní Pasákové, pan PhDr. Tomáš Pasák, CSc., vydal o Aloisi Eliášovi několik publikací. Dokonce některé jeho materiály nikdy nespály světlo knižního světa. Vynasnažím se zhodnotit Eliášovu práci pro odboj a také se pokusím přiblížit možné vnitřní pocity Eliáše v těžkých životních situacích. Rád bych přidal i některé informace, které jsem zjistil v rámci přípravy na diplomovou práci, a o kterých se všeobecně příliš neví. Při své rešerši klíčových bodů života Aloise Eliáše a jeho odbojové činnosti využiji i několik zahraničních zdrojů. Chtěl bych blíže přiblížit život Aloise Eliáše, jako postavy českých, resp. československých dějin, protože si myslím, že o Aloisi Eliášovi v současné době nevíme tolik, kolik by bylo záhodno. Generál Eliáš byl člověk, který nadevše stavěl vlastenectví, čest a svobodu.

Téma Alois Eliáš a jeho role v odboji jsem si vybral z několika důvodů. Když jsem se poprvé dozvěděl více o jeho práci, imponovala mi jeho odvaha a nezdolná píle, se kterou prosazoval zájmy své, ale hlavně zájmy vlasti a tehdejší společnosti. Chtěl jsem se seznámit blíže s osobou, která se velkou měrou podílela na práci odboje v tehdejší Protektorátu Čechy a Morava, a která byla ze své pozice klíčovou osobou odbojových skupin. Eliáš byl často historiky přehlížen, když už se o něm psalo, tak ne vždy úplně objektivně a informovaně. Vytvořím si vlastní náhled na život a práci generála Eliáše ale zároveň ho objektivně zhodnotím. Eliáš mnohdy nebyl v milosti historiků, těch důvodů bylo vícero a právě proto jsem si vybral dané téma, protože v dnešní době, která je zahlcena informacemi, není moc odvětví, o kterých by se nevědělo, či nepsalo. Měl jsem dojem, že práce Aloise Eliáše dodnes nebyla řádně oceněna. Třeba bude můj názor podobný. Zkusím odpovědět na otázky: Mohl Eliáš ze své pozice pomáhat odboji? Jestli, jeho role byla významná? Nebo byl pouze figurkou na politické mapě?

V úvodní kapitole se zaměřím na jeho život v útlém věku. Na začátky v armádě a na to, kam vedly jeho kroky. Také se pokusím popsat jeho pocity ze zadržení u Lvova, kde si Eliáš psal svůj deník, v kterém jsou velmi zajímavé záznamy z těžkých časů.

V druhé části práce popisují další směřování Aloise Eliáše, tentokrát, už v době první republiky. Eliáš si začínal vytvářet důležité kontakty, které později mohl využívat a využil ve své další kariéře. Také zde přiblížím jeho začátky v pozici ministra. V této době se začal projevovat velký um v komunikaci generála Eliáše. Jednání s lidmi bylo jeho velkou devizou, která ho provázela po celý život.

V následující kapitole budu psát o nestabilní politické situaci, ve které se Eliáš se svými kolegy nacházel, a určitěm pohledu na Emila Háchu, někdejšího státního prezidenta, který ne vždy byl konstantní ve svých názorech a dodnes se pohledy historiků na něj rozcházejí. Přidal jsem i svůj pohled.

V nejrozsáhlejší kapitole A. Eliáš v době německé okupace popíši jeho politickou roli. Hlavně se zaměřím na spolupráci s odbojovými skupinami. V diplomové práci jsem se nechtěl soustředit na přímou komunikaci mezi Eliášem a jednotlivými skupinami odboje, protože o této problematice je toho v odborných knihách mnoho. Spíše jsem chtěl přiblížit roli, postavení Eliáše mezi jednotlivými skupinami. Dále zde popisují jeho dvojí hru a činy, které udělal s odvahou sobě vlastní. Snažím se zde o rešerši významných situací v jeho životě a o svém pohledu na věc.

V části Smrt A. Eliáše píše o jeho posledních dnech, o předpřipraveném procesu s ministerským předsedou a o jeho dnech ve vězení. Z materiálů, které mám k dispozici, popisují popravu významného politika české resp. československé historie.

2 A. Eliáš v období Rakousko - Uherska

Alois Eliáš se narodil 29. září 1890 na pražských Vinohradech. Na svět přišel v třípatrovém domě na Křižovatce ulic Francouzská a Jana Masaryka.¹ Eliáš se narodil v rodině krejčího Aloise Eliáše a jeho manželky Josefy, rozené Vorlíčkové. Alois Eliáš st. si společně s manželkou Josefou přáli mít chlapečka, nicméně nejprve se narodila dcera Fanyňka, dále na svět přišlo druhé dítě, a byla to opět holčička, pojmenovali jí Božena. Oba chtěli pokračovatele rodu, až byla jejich snaha úspěšně završena 29. září 1890. Otec byl štěstím bez sebe a jasně rozhodl, že se syn bude jmenovat po něm, tedy Alois. Malý Lojza byl velmi živé a hbité dítě, ale byl také zdrženlivý a vzrůstem menší.² Už od malička byl velmi chytrý a velkou osobností, jak vyplynulo z mého osobního rozhovoru s pí. Janou Pasákovou, která velmi dobře znala rodinu Eliášových. Oproti ostatním vrstevníkům vynikal svou bystrostí a přirozenou inteligencí. Do obecné školy chodil právě na Královských Vinohradech, poté postoupil na reálné gymnázium, kde studoval od roku 1901 do roku 1908. Dále jeho kroky vedly spíše technickým směrem, a tak na podzim roku 1908 nastoupil na Českou vysokou školu technickou v Praze. Školu studoval úspěšně a tak v březnu roku 1911 složil státní zkoušku inženýrsko-zeměměřičskou. Nicméně právo užívat titul inženýra mu byl přiznán až koncem roku 1938, kdy už byl členem československé vlády.

Po úspěšném složení státní zkoušky nastoupil Alois Eliáš k firmě Ing. Maxe Píchy, která prováděla stavební práce na železnicích v zemích bývalého Rakousko - Uherska. Mezitím byl necelý půlrok angažován jako dobrovolník pěšího pluku č.28 v Praze, to se psal rok 1913.³ Po uplynutí této doby se vrátil zpět pracovně do Bosny, kde ho také zastihla válka.

¹ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996.str. 10

² ELIÁŠ, Alois – PASÁK, Tomáš – MOŽNÁ-MEISNAROVÁ, Fany: *V boji a zajetí*. Praha. PRÁH, 1999.str. 10

³ STEHLÍK, Eduard – LACH, Ivan: *Vlast a čest byly jim dražší nežli život*. Dvůr Králové nad Labem. FORTprint, 2000.str. 46

2.1 Zajetí

Po mobilizaci 26. července 1914 se Alois Eliáš vrátil zpět do Prahy, a o dva dny později, tedy ve dne vyhlášení válečného stavu se Srbskem, narukoval znovu k 28. pluku. Příslušníci tohoto pluku se nazývali Pražské děti.⁴ O několik dní později se Eliáš stal desátníkem v záloze. Zanedlouho odjel s 2. pochodovou rotou na východ. Ani ne týden po nasazení roty se dostal u města Lvova do ruského zajetí. V několika různých pramenech se píše, že část roty přeběhla k Rusům.

A opravdu! Nicméně Eliáš se k tomuto nesnížil. Zachoval si svůj osobitý, čistý morální profil. Dramatickou linii jeho zajetí popisují i jeho deníkové záznamy z 31. srpna: *„K polednímu začíná se objevovati nepřítel a krátce na to začíná palba... Za zády praskají nám granáty. Vidíme, jak pojednou objeví se napravo oddělení nepřátelské jízdy. Pálíme tam a za okamžik oddíl zmizel. Co se děje v linii, nevím. Nemáme již střel. Rusové jsou blízko. Vyhlédl jsem ze zákopu, ale mohlo mi to býti osudným... Praskne mi to před očima a v okamžiku mám obličej plný hlíny. Nevidím. Hoši křičí, že je ústup. Nechci se ani hnout. Kulky hvízdají hrozně. Na blízku pracuje as ruská strojní puška. Rusové obsazují zákopy a jsem zajat...“*⁵

V zajetí, přesněji řečeno v zajateckých táborech strávil necelé dva roky. Jak je vidno ze zápisků v jeho deníčku, prožíval velmi složité období, špatná strava, únava, krutost hlídačů, nemoci a v neposlední řadě také stesk po domově ho každým dnem ubíjeli víc a víc. To vše dokumentují jeho zápisky: *„Noc byla strašná, téměř nikdo zimou nespál. Hoši většinou chodili s klackem v ruce a tloukli potkany, jichž tu bylo jako lučních kobylek. Ráno jsme byli přesazeni do baráků. Naše „28“ je rozdělena, do každého z pěti baráků je dána část. Během dne se dozvídáme pěkné věci, které nám dobře ilustrují zdejší poměry: Veškerý „Mančaft“ musí chodit na robotu. Stráví se zde totiž 4 „zemljanky“, tj. domky zapuštěné do země, určené k pobytu ostatním zajatcům, kteří dosud bydlí v městě*

⁴ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha, Epoque, 2008.

⁵ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik*. Praha, 2006.

a školách. Chut' do práce dávají ruští vojáci s klackem v ruce za vedení ruského „šikovatele“. Překřtěného Emila, známého svou surovostí, který se nám ještě tento večer představil. Zmlátil jednoho Poláka z říše, až mu hlavu rozbil.“

Nebo zápisky z 15. a 16. prosince 1914: „*Po oba dny zle. Zastudil sem se...křeče žaludeční a mám hrozné bolesti. Horečka dostoupila téměř 40° . Zukal mne ošetřuje.*“⁶ Jakmile se naskytla příležitost opustit zajatecký tábor, Eliáš neváhal ani vteřinu. Nastoupil službu jako technický úředník ruské armády. Nedlouho po svém zařazení začal pracovat na dostavbě dráhy Novonikolajevsk (dnes Novosibirsk) – Barnaul – Bijsk. Začátkem roku 1916 odjel společně se svým zaměstnavatelem Anisimovem na Kavkaz. Tam pomáhal se stavbou železnice do Markary.⁷

2.2 Legionář

Na Kavkaze se Alois Eliáš dozvěděl o náboru čs. legií. V srpnu roku 1917 se přihlásil u českého emisara praporčíka Urbana v Tomské gubernii.⁸ Chvilí poté byl prezentován jako střelec 5. čs. pluku v Borispolu. Touto dobou se také připravoval transport čs. legionářů, kteří měli vycestovat z Ruska a odplout do Francie. Eliáš cítil šanci uniknout sibiřskému týrání. Dopomohl mu k tomu transport majora Husáka. O několik týdnů později už bolševická garnitura cesty legionářů na západ zakázala. Transport vyjel 15. října 1917 a do Francie dorazil asi po měsíci. Ihned po příjezdu byl Eliáš odvelen do důstojnické školy 33. fr. pluku. Jeho cesta vedla přes Cognac do St. Maixent.⁹ Později se do Cognacu vrátil a zde byl také povýšen na podporučíka 21. čs. střeleckého pluku.

⁶ ELIÁŠ, Alois – PASÁK, Tomáš – MOŽNÁ-MEISNAROVÁ, Fany: *V boji a zajetí*. Praha. PRÁH, 1999

⁷ STEHLÍK, Eduard – LACH, Ivan: *Vlast a čest byly jim dražší nežli život*. Dvůr Králové nad Labem. FORTprint, 2000. str. 46.

⁸ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008

⁹ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996, str. 12

Psal se červen roku 1918 a Alois Eliáš byl odvelen na frontu. O necelé dva měsíce později se stal již nadporučíkem v záloze.¹⁰

Eliáš uměl jednat s lidmi, uměl se správně rozhodovat ve vypjatých situacích a dokázal problémy řešit s noblesou sobě vlastní. Jak mi prozradila pí. Jana Pasáková, tak Eliáš byl vždy velmi respektovanou osobou. Přes svůj malý vzrůst si dokázal získat respekt nejednoho téměř dvoumetrového muže. Sám Eliáš vždy věděl, jak má s danou osobou jednat. Zda přátelsky a vstřícně nebo rázně a bez okolků. Je pravdou, že vstřícné vystupování mu bylo bližší. Jeho rétorské a komunikační dovednosti se ostatně prokázaly v dalších letech jeho života. Nejen v době, kdy byl ministerským předsedou, ale v ní zvláště. Eliáš a později i jeho žena byli velmi precizní a pořádní lidé. Měli rádi řád a přehled.

21.čs. pluk, kde sloužil také jediný český velitel Eliášův známý z transportu, major Husák, musel podstoupit ostré boje o Terron na východě Francie. Bojů se účastnil i 22. pluk. Byl to velmi tvrdý střet, v kterém zahynulo přes 180 vojáků, téměř 70 jich bylo nezvěstných a skoro 900 jich bylo zraněno. Za účast v bojích ve Francii dostal Alois Eliáš Francouzský válečný kříž se stříbrnou hvězdou, řád Čestné legie a Francouzskou pamětní medaili účastníků Velké války.¹¹

¹⁰ STEHLÍK, Eduard – LACH, Ivan: *Vlast a čest byly jim dražší nežli život*. Dvůr Králové nad Labem. Fortprint, 2000, str. 46.

¹¹ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epocha, 1996.str. 13

3 A. Eliáš za první republiky

Eliáš se v pátek 10. ledna 1919 vrátil zpět domů. Už jako kapitán francouzských legií. Do této hodnosti byl povýšen koncem roku 1918. Nicméně jeho návrat neproběhl asi tak, jak by si představoval. Ihned po svém návratu ze zahraničí se zapojil do bojů proti Polákům na Těšínsku. Po ukončení těchto střetů 1. června byl odvelen na Slovensko. Kvůli bojům s maďarskými bolševiky. To už byl Alois Eliáš nově majorem.¹²

Po návratu do své rodné Prahy měl Eliáš vizi, že se vrátí ke svému občanskému povolání. Tehdejší ministr obrany Václav Klobučník ho ale přemluvil, aby zůstal v armádě. Dne 24. 12. 1919 se stal vojákem z povolání v hodnosti majora pěchoty. Tímto se tedy de facto rozhodlo o směřování jeho dalšího života.

V únoru roku 1920 byl Eliáš přidělen k 21. pěšímu pluku do Čáslavi a stal se jeho velitelem. Zde také poznal Jaroslavu Kosákovou, slečnu, která byla o šest let mladší nežli Alois Eliáš. Věci nabraly nečekaný spád a koncem téhož roku se konala svatba majora a dcery majitele rozlehlé usedlosti ve Žlebech. Eliáš si díky věnu podstatně polepšil v sociálním postavení. Sám pocházel z nepříliš bohaté rodiny. Jak jeho otec, tak děd byli zruční řemeslníci, ovšem poctivá práce jim bohatství nezaručila.¹³

V dubnu roku 1921 byl Eliáš vybrán jako hlavní spolupracovník generála Husáka, který v té době vedl ministerstvo obrany. Sám Husák si Eliáše vyžádal. Oba dva se velmi dobře znali z legií. Alois Eliáš díky dobré komunikaci a rozhodnému jednání získával stále více podporovatelů z řad armády. S postupem času se s ním počítalo na pozice ve vysokých sférách armády, a také proto byl na konci roku 1921 poslán na francouzskou vysokou školu válečnou. To už se Eliáš stal náčelníkem štábu 1. pěší divize.¹⁴

¹² *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik.* Praha, 2006.str.5

¹³ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše.* Praha. Epoque, 2008, str. 13

¹⁴ STEHLÍK, Eduard – LACH, Ivan: *Vlast a čest byly jim dražší nežli život.* Dvůr Králové nad Labem. Fortprint, 2000, str. 47

Alois Eliáš původně neměl velké ambice prorazit v armádě. Chtěl se věnovat oboru, který vystudoval, nicméně okolí a hlavně on sám to nedovolili. Eliáš byl obrovským vlastencem a právě proto zůstal v armádě. I později ve své kariéře Eliáš upozadil vlastní zájmy pro dobro věci. Zvláště v době, kdy byl ministerským předsedou, o tom, ale až později v dalších kapitolách. Každopádně Alois Eliáš byl jedním z velkých vlastenců 20. století. Historiky byl často neprávem opomíjen.

Po úspěšném absolvování školy ve Francii, kde byl mimochodem jedním z nejlepších zahraničních studentů, se vrátil zpět do Prahy. Zde byl povýšen do skupiny důstojníků generálního štábu a také byl přidělen k ministerstvu obrany – Hlavnímu štábu v Praze. Poté co se stal přednostou a později plukovníkem generálního štábu se jeho kariérní růst nezastavil. V období od roku 1929 do roku 1931 vykonával funkci 2. zástupce náčelníka Hlavního štábu. Později byl ještě povýšen do první hodnosti generála – brigádního generála. V té době se o něm velmi chvalně vyjádřil arm. gen. Jan Syrový. Prohlásil: „*Eliáš je velmi dobrým důstojníkem a umí pracovat jak ve štábu, tak také s řadovými jednotkami.*“¹⁵

S postupem času Eliáš pronikal také více do tajů diplomacie a vysoké politiky. Byl to demokrat tělem i duší. Muž, který si uměl stát za svým slovem a přesvědčením. Rok od roku Eliáš poznával více významných osobností. Ať už díky tomu, že byl vybrán do československé delegace pro odzbrojování v Ženevě, nebo díky svým kontaktům z řad vysokých politiků. Velmi dobře se znal s generálem Gajdou, byl oblíbencem náčelníka hlavního štábu generála Syrového a v neposlední řadě se také poznal s tehdejším ministrem zahraničí Edvardem Benešem. Za svou armádní kariéru tak Eliáš poznával mnoho úředníků, diplomatů, politiků a významných osobností českého i světového politického dění. Jak řekla pí. Pasáková: „*Eliáš měl všude dveře otevřené a jeho názor si každý rád vyslechl. Dokázal své názory nejen tlumočit do řeči obyčejných lidí, ale také poslouchat.*“ Také se zmínila o tom, že Eliáš byl osobností, ke které mnoho lidí vzhlíželo. A to i v dobách temných, kdy čest byla slovem skoro nepoužívaným.

¹⁵ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik.* Praha, 2006, str. 5

Ze švýcarské Ženevy se Eliáš navrátil v polovině roku 1933. Díky brigádě v Chomutově a divizi v Litoměřicích začal rozpoznávat neklid v oblasti pohraničí. Tento problém mu nedal spát. Později se k němu přistěhovala také jeho žena. Jaroslava Eliášová cestovala se svým manželem, pokud mu to jeho povinnosti dovolily. Od prosince 1936 se Alois Eliáš stal velitelem 5. armádního sboru v Trenčíně. Alois se s Jaroslavou přestěhovali do trenčínského bytu v Kukučínově ulici č. 13.

Mezitím situace v Evropě nevypadala vůbec příznivě. V roce 1934 umírá německý prezident Hindenburg a jeho místo přebírá Adolf Hitler. Po tom co 12. března 1938 vstupuje německá armáda do Rakouska a vyhlašuje anšlus (připojení Rakouska k nacistickému Německu) si už žádný stát v Evropě nemůže být ničím jistý. Generál Eliáš se v roce 1938 chystal na boj za Československo. Nastala mobilizace, kterou také vyslovila vláda v čele s generálem Syrovým. Zaskočený Syrový si nechal povolat Eliáše z Trenčína, který mu měl být nápomocen ve vedení úřadu vlády. Z Eliáše se rázem stal náměstek ministerstva obrany, ovšem Syrový, který oficiálně ministerstvo také vedl, neměl příliš času se o něj starat. Fakticky ho vedl generál Eliáš a právě z této pozice později vedly jeho kroky do vlády.¹⁶

3.1 Alois Eliáš ministrem

Vládu sestavoval předseda nově vzniklé Strany Národní jednoty Rudolf Beran. Eliáš měl převzít ministerstvo dopravy, které vzniklo sloučením ministerstva železnic a ministerstva pošt a telegrafů. Zvláště v této těžké době se jednalo o klíčovou pozici. Eliáš znovu ukázal, že je velkým vlastencem, přestože jeho původní ambice byly úplně jiné a on sám neměl velký zájem na tom, aby se podílel na řízení veřejné moci. Nicméně sám uznal, že v armádě byl od toho, aby sloužil státu a to opět potvrdil. Situace byla stále obtížnější, problémy s železnicemi, politické potíže a krize společnosti byly hlavními body, které Eliáš řešil. Byl to generál a později i politik s lidskou tvář. Velmi ho zasahovaly problémy ostatních lidí. Bylo to období, kdy se zvyšovala nezaměstnanost, rostl

¹⁶ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. EPOCH, 2008, str. 18

počet sebevražd a také se začaly projevovat nové antisemitské nálady ve společnosti.¹⁷

3.2 Mnichovská dohoda

29. září 1938 byla v Mnichově podepsána Mnichovská dohoda. Na jejím podepsání se podílela čtveřice představitelů evropských mocností. Za Německo ji podepsal Adolf Hitler, za Itálii Benito Mussolini, pod hlavičku Francie se podepsal Édouard Daladier a za Velkou Británii ji podepsal Neville Chamberlain. Výsledkem podepsání bylo, že Československo musí postoupit pohraniční území obývané Němci. Sudety se tak měly připojit k Německu. Od té doby se v našich končinách používá pro tento akt staré, známé „o nás bez nás“. Přestože Československo mělo v Mnichově svého velvyslance pana Mastného. Mnichovská dohoda byla podepsána bez jakéhokoliv souhlasu Československé strany. Sudety byly postoupeny bez jediného výstřelu, bez jediné výrazné, nesouhlasné akce. Podpis smlouvy Chamberlain hodnotil jako záchranu míru v Evropě. Nicméně opak byl pravdou. Zabrání Sudet bylo velkým úspěchem pro Konráda Henleina a jeho Sudetoněmeckou stranu. Ještě větším vítězstvím byla smlouva samotná pro Adolfa Hitlera, který pocítil, že má v Evropě velkou moc. Mnichovská dohoda mu pomohla ve sprádání jeho dalších plánů při expanzi v Evropě.¹⁸

¹⁷ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epocha, 1996. str. 18

¹⁸ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998. str. 9

4 A. Eliáš za druhé republiky

Nastala doba temna. Krize se nesla celou Evropou resp. celým světem. Versailleská mírová smlouva o poválečném uspořádání po první světové válce byla rozmetána. Situace byla velmi nepřehledná. Podkarpatská Rus byla okupována bojovnými nacionalisty. Na Slovensku autoritativně vládla Hlinkova ľudová strana. Parlament byl přinucen sám sebe diskvalifikovat.¹⁹ Tehdejší prezident Beneš abdikoval. Na jeho místo byl zvolen Emil Hácha. Muž, který byl vzděláním právník. Osoba, která byla také jednou z velmi zajímavých postav československé historie. Na Háchu se nahlíží jako na velmi rozporuplnou postavu. Podle rozhovorů, které jsem vedl s pí. Pasákovou, byl Hácha slabým prezidentem. Ovšem všichni souhlasně přikyvovali, že Emil Hácha neměl při vykonávání prezidentského mandátu příliš na výběr.

Alois Eliáš zaznamenával rostoucí tendence ľudovských radikálů na samostatné odtržení se za pomoci Německa. Eliáš si byl moc dobře vědom toho, že většina Slováků si takovýto vývoj nepřeje. Plán byl jasný, odvolat Tisa a jeho vládu. Samozřejmě s pomocí Háchy, který na to měl ústavní právo. Nicméně provedení už bylo o něco složitější. Prezident 10. března odvolal Tisovu vládu a jmenoval nový kabinet v čele s Karolem Sidorem. Později se ukázalo, že tento krok byl pro Němce jednou ze záminek jak vstoupit na československé území. Podle zpravodajských služeb se chystala německá okupace na 15. března. O den dříve odjel prezident Emil Hácha do Berlína, protože tuto informaci bral velmi vážně. O den později se vrátil společně s ministrem zahraničí Chvalkovským, již do okupované Prahy.²⁰ 14. března stál Sněm Slovenské země před hotovou věcí. Hitler Slovensku pohrozil útokem Maďarska, pokud nevytvoří samostatný Slovenský stát, jehož hranici bude Německo garantovat. Ještě téhož dne Sněm Hitlerův požadavek schválil.

¹⁹ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996. str. 19

²⁰ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str.21

Ministerský předseda Beran ihned po vpádu německých vojsk nabídl demisi celé vlády, Hácha ji však nepřijal, a tak nebylo jisté, co se bude dít dále. Nikdo tak netušil do jakého rána se probudí.

Hácha patrně za nestabilní situace nechtěl poměry ještě více vyhrocovat, a proto zvolil vyčkávací taktiku. Státní prezident Hácha bral prezidentský mandát spíše reprezentativní úlohou, nežli, že by chtěl opravdu reálně rozhodovat. Ovšem osud tomu chtěl jinak. Hácha byl jakousi loutkou na prezidentském postu. Také on nesouhlasil s německou politikou, což několikrát potvrdil i v přímých rozhovorech s Eliášem, ale nikdy se proti ní veřejně neohradil, což je logické. V jeho postavení by mu to způsobilo nenávratné škody, ať už osobní nebo kariérní. Paní Pasáková hovořila o tom, že Hácha byl slabým prezidentem s podlomeným zdravím. Od počátku svého mandátu řešil Hácha zdravotní problémy různého rázu. Proto při svém počínání neměl příliš na výběr. Na druhé straně jak víme z dochovaných dokumentů, tak Hácha nejednou písemně gratuloval Němcům k dobytým územím. Ať už byla Háchova politická přetvářka jakákoliv, řekl bych, že k tomuto by se Alois Eliáš nikdy nesnížil. Eliáš byl člověkem jasných vlasteneckých hodnot, který znal svou cenu a uvědomoval si svou důležitost.

5 A. Eliáš v době německé okupace

Nastal 15. březen roku 1939. Informace z rozhlasu opakovaně varovaly obyvatele, aby nekladli odpor německé armádě. Vpád vojsk byl naplánován na brzkou ranní hodinu, a to na 6:00.²¹

V 5:00 zazněl v Berlínském rádiu Goebbelsův hlas. Zmínky o hrůzném zacházení českých obyvatel s národnostními menšinami, zhroutilí republiky ve spojitosti se slovenským odtržením a vlastně i historické spojení Německé říše a českého území nebyly výjimkou.²²

Počasí nacistům příliš nepřálo, toho dne foukal velmi ostrý vítr, který znepríjemňoval život německé armádě. Zaťaté pěsti, hvízdání a pokřiky směrem k armádní koloně byly s tímto dnem spojeny jako vítr, který nacisty provázel při jejich vpádu. Podle výpovědí pamětníků byl 15. březen dnem velmi větrným, jakoby předznamenával, co se bude dít v dalších dnech, měsících a letech.

Celou situaci velmi výstižně popsal Karel Čapek, který hovořil o tom, že na naši zemi se valí velmi zlé časy, že přichází čas úpadku národa, hrubá síla bude vítězit nad rozumem a vstřícností. Dále napsal, že nastává doba temna, kdy právo je pouhé slovo bez vnitřního významu, že nastává cynismus a tyranie.²³

Pozitivní hodnoty, které byly v úpadku, k tomu zklamání z Mnichovské dohody a v neposlední řadě, vyklizení pohraničí bez jediného výstřelu, to vše bylo krutou ranou pro Československo. Nicméně krize nenastala jen na území Československa, ale vlastně po celém světě. Versailleská smlouva byla rozmetána na bezcenné kousičky. Velký podíl na celé situaci má také nečinnost Anglie a Francie. Obě země zaprodaly Československo za domnělý mír po Mnichovu. Jak Anglie, tak Francie se smiřovaly s agresivním směřováním Německa do Evropy.²⁴

²¹ Keesing's Contemporary Archives, 1939, str. 3485

²² Baynes (ed.), *The Speeches of Adolf Hitler*, 2, str. 1585. Zde podle: *České slovo*, 16. března 1939

²³ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 2008, str. 9

²⁴ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 2008, str. 10

Je pravda, že situace byla velmi nelehká. Na druhou stranu bych řekl, že Anglie, i Francie po podepsání Mnichovské dohody ani v nejtemnějším snu nečekaly, co by se mohlo v budoucnu dít. Vzrůstající agrese Německa byla brána jako něco nového, jako něco co v Evropě nemá obdoby, nicméně se v době Mnichovské dohody nepočítalo s tím, že by Německo pokračovalo ve svých dalších požadavcích na zbytek Evropy. Opak byl pravdou, a jak to všechno s Mnichovskou dohodou dopadlo, již víme. Mnichov nebyl vyvrcholením, ale začátkem světové krize.

16. března 1939 vydal na Pražském hradě Adolf Hitler výnos o Protektorátu Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren). Českému národu tak nastává doba útrap a úpadku. Hlavním představitelem moci protektorátu byl říšský protektor. Nastalo mnoho změn v životech obyvatel.²⁵

Protektorát je forma státního zřízení, kdy je stát pod správou jiného státu. V tomto případě se Československo stává satelitním státem třetí říše.²⁶ Situace se měnila každým dnem, nikdo si nemohl být ničím jistý. Síly docházely a německá nadvláda byla pro české vlastence velmi frustrujícím elementem.

5.1 Eliáš ministerským předsedou

Beranův vládní kabinet měl z organizačních a politických důvodů odejít. V této době se také rušila některá ministerstva. Rudolf Beran byl pro německou stranu příliš spojený s někdejší politickou elitou. Ostatně i sám Beran už neměl velké ambice a sám chtěl z pozice ministerského předsedy odejít. Prezident Hácha společně se šéfem své kanceláře Havelkou vybírali kandidáta, který by byl ideální do pozice ministerského předsedy. Nepřemýšlelo se o lidech mimo politický život. Společně se dohodli na tom, že vybírat se bude ze stávajících ministrů.

²⁵ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 22

²⁶ MAIEROVÁ, Corinne: *Nacistické Německo*: Toulouse: Éditions Milan, 2004, str. 41

Oba dva se shodli na jméně Ladislava Karla Feirabenda, tehdejšího ministra zemědělství.²⁷

Ovšem německá garnitura ve Feirabendovi viděla postavu podobnou Rudolfu Beranovi. Člověka příliš spjatého s minulostí. Volba tak padla na dalšího ministra, tentokráte Aloise Eliáše. V očích Havelky a Háchy měl Eliáš úžasné předpoklady pro tuto práci. Generál byl vyrovnaná osoba, byl to člověk vážený a dodržující své slovo, byl svědomitý, organizačně schopný a nebál se dělat důležitá rozhodnutí. Uměl jednat s lidmi a získat si je na vlastní stranu. Byl to člověk s bohatou minulostí. Eliáš byl vlastenec, který se těžko smířoval s německou okupací, ve skrytu duše začínal sprádat plány na odboj. Od prvního dne se nemohl tento ostřílený voják, který prožil velmi složitá období v životě, smířit s německou okupací.²⁸

Hácha s přijetím kandidatury Eliáše neotálel. Samotný Emil Hácha věřil, že s Eliášem bude dobrá spolupráce. Otázkou bylo, jak Eliáše přijme německé vedení. I tato otázka se vyřešila velmi rychle. Jak víme tak Eliáš býval vojenským poradcem Beneše při odzbrojovacím jednání ve švýcarské Ženevě. Zde se setkal s Konstantinem von Neurathem, tehdejším ministrem zahraničí nacistického Německa, který byl od roku 1939 říšským protektorem. Eliáš v té době nebyl nijak velkou hrozbou pro Němce, naopak, dokonce i K. H. Frank, tehdejší tajemník Úřadu říšského protektora prohlásil, že Eliáš je „rozumný“ člověk.²⁹

Generál byl muž, který nikdy neměl velké politické ambice, leč život mu připravil poměrně vymetenou cestu k „politickému Olympu.“ Eliáš pozici ministerského předsedy přijal. Hlavním motivem, proč se ujal tohoto úřadu bylo, že nechtěl, aby tuto klíčovou pozici zastával někdo, kdo půjde nacistům „na ruku.“

Eliáš několikrát ve svém životě zažíval velké vnitřní rozpory, které se týkaly jeho práce. Často se podle různých výpovědí doma hádal se svojí ženou,

²⁷ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996, str. 24

²⁸ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996, str. 25

²⁹ MASTNÝ, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Praha. EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003, str. 63

ale vždy to bylo v rámci slušnosti a vzájemné úcty. Téměř veškeré hádky byly o jeho politické kariéře. Jaroslava Eliášová, rozená Kosáková měla často na věci jiný pohled, než sám generál. Jednotlivé situace doma probírali společně. Eliáš rád vyslechl názor své ženy, ale rozhodnutí udělal vždy sám. Generál zastával vyhraněný názor ohledně svého obsazení na této pozici. A to i několikrát v budoucnu. Přestože, nikdy nebylo jeho cílem být ve vysoké politice, tak přijetí pozice ministerského předsedy bral jako svojí vlasteneckou povinnost. Sám říkal, že je lepší, aby na takto vysokém postu byl člověk, který bude ctít zásady, které bral jako klíčové. Tedy čest, vlastenectví a také být jakousi protiváhou představitelům protektorátu. Několikrát si tuto myšlenku ve svém životě zopakoval a vždy se utvrzoval, že být ministerským předsedou je jeho občanská povinnost. Eliáš sám prohlásil v rozhovoru se svým přítelem generálem Václavem Rytířem: „*Nevezmu-li to, dostanou to lumpové, vezmu-li to, oprátka mě nemine...*“³⁰ Pro vlast ve svém životě obětoval velmi mnoho. V mládí a také v době vojenské, hodně cestoval a nebyl tedy vždy se svými blízkými. S Jaroslavou Kosákovou také nikdy nespodil potomka. Pí. Jana Pasáková mi v osobním rozhovoru prozradila, že rodina Eliášova měla doma psy. Byli to mazlíčci, o které se starali, jakoby to byly jejich děti. Paní Eliášová velmi dbala na pořádek a byla velkou pedantkou. Často, když přijímali návštěvu, tak Jaroslava dbala na dodržování bontonu i při schůzkách ryze neformálních. Jejich domov byl vždy příkladně uklizen. Eliáš měl velmi rád dobrou kávu, které se v té době příliš nedostávalo a tak nebylo těžké pro něj vymyslet reprezentativní dar. Jak jsme mohli vidět v inscenaci České televize,³¹ tak ministerský předseda uměl potěšit své návštěvy dobrými doutníky, či kvalitním čajem.

Nacisté se s přibývajícím časem snažili stále více narušovat svrchovanost českého státu. Hitler nařídil demobilizaci české armády. František Chvalkovský se stal „vyslancem“ v Berlíně. Ovšem jeho úřad nepobíral žádnou vážnost a byl pouze formálním obsazením této pozice, bez nějaké větší rozhodovací schopnosti.

³⁰ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 2

³¹ *Generál Eliáš* (film). Režie Pavel Háša. ČR, ČT, 1995

Chvalkovský, ale nikdy nedostal status diplomata a nacisté s ním také jednali velmi povýšeně.³²

Eliáš úspěšně znepríjemňoval život nacistům svou zdržovací taktikou. Eliáš se snažil jednotlivé procesy pozdržovat, ať už to měly být záležitosti spojené přímo s germanizací českého území, jako bylo zavírání škol, nápisy v Němčině apod., nebo další činnosti vztahující se k evropskému dění. Jeho pozice, ale v té době byla velmi složitá. Na oko musel být loajální vůči Němcům. Přitom zastával úplně jiné hodnoty a názory. Němci asi nemohli očekávat, že by legionáři a vojáci, kteří nasazovali své životy za boj o vznik Československa jen tak složili zbraně. Eliáš ovšem zpočátku předpokládal, že okupace nebude mít dlouhého trvání a tušil, že zahraničí status quo jen tak nenechá. V zahraničí se začal ke slovu opět dostávat bývalý prezident Beneš. Začal rozesílat telegramy představitelům světových mocností a nabízet řešení. Někteří velvyslanci emigrovali. Nebyli jediní, zvláště další významní představitelé někdejšího politického dění se museli schovat v zahraničí. Dlouho se také hovořilo o tom, jestli v ohrožení není také Eliáš, nicméně ministerský předseda si prozatím udržoval velmi korektní vztahy s nacistickou generalitou na našem území.³³

V inscenaci České televize o Generálu Eliášovi,³⁴ tak ministerský předseda měl možnost emigrovat přes tzv. Balkánskou cestu, on, ale dal přednost své vlasti, před svými vlastními zájmy. V hodinové ukázce jsme dále viděli, že Eliáš o této možnosti ani neřekl své manželce. Zkrátka o tom, že oba zůstanou na území Protektorátu Čechy a Morava, rozhodl on sám.

³² MASTNÝ, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Praha. EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003, str. 64

³³ TOMÁŠEK, Dušan – KVÁČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 31

³⁴ *Generál Eliáš* (film). Režie Pavel Háša. ČR, ČT, 1995

5.2 Odboj domácí

Ihned po 15. březnu se začaly projevovat protinacistické tendence. Nesouhlas s okupací byl vyjadřován různými formami. Psaly se protinacistické články v ilegálních časopisech, rozdávaly se letáky, někteří sabotovali spolupráci s Němci. Z počátku také probíhaly jakési demonstrace, které, byly později utlumovány. Rezistence byla zjevná ve všech společenských vrstvách. Dokonce i stranické rozdíly se v rámci politické sféry smazávaly. Novým soupeřem a nepřítelem byli Němci. Vytvářela se národní opozice, která byla připravena bránit naše území.³⁵

Odbojové organizace v rámci Protektorátu Čechy a Morava se hlavně rekrutovaly z mocenských skupin 30. let. Po příchodu vojsk se Němci zaměřili právě na bývalou československou generalitu. Někdejší političtí představitelé se velmi dobře znali a společně začali pracovat na obnově starých časů.³⁶

Ihned po okupaci se odborářské skupiny začaly výrazněji zajímat o Eliáše, věděly, že Eliáš je velkým vlastencem a mužem, který by mohl být nápomocen, jak v rámci své vysoké funkce, tak v rámci informovanosti a kvalitních kontaktů napříč politickou sférou.

Hned v roce 1939 začal odboj krystalizovat do několika skupin. Tím hlavním rozdělením byl odboj komunistický a nekomunistický tedy, občanský. Komunistický odboj se zpočátku soustřeďoval hlavně na ilegální práci Komunistické strany Československa, která měla také vliv na Národní hnutí pracující mládeže. Odboj nekomunistický popisovaný jako demokratický, či občanský se dělil do několika různých skupin.³⁷

Je zajímavé a zároveň logické, že odbojové skupiny, přestože spolu zdánlivě neměly nic společného, až na cíl své práce, spolu velmi úzce spolupracovaly. A to dokonce nejen odboj zahraniční a domácí, ale také právě

³⁵ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str. 70

³⁶ FEIRABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky*, str. 421

³⁷ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 4

komunistický s tím demokratickým. Důvodů bylo několik, ale hlavním bylo, že český národ se nikdy nesmířil s tím co se vlastně 15. března 1939 stalo.

Německá strana si velmi dobře uvědomovala, že na území Československa není vítána. Zpráva říšského protektora z května roku 1939 hovořila o tom, že se politika protektorátu soustředovala na znepříjemňování života říši.³⁸

Významnou skupinou při bránění národních zájmů československého odboje byl Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). Tato skupina byla tvořena členy levicových nekomunistických intelektuálů, zaměstnaneckých odborových organizací pošt a železnic. Organizace byla založena již v roce 1938, kdy se českoslovenští intelektuálové snažili vytvořit protiváhu rozpínavosti Němců. Jejich snaha spočívala hlavně v informování široké veřejnosti a upozorňování na velkou hrozbu.³⁹

Nicméně asi nejsilnější odbojovou skupinou této doby byla organizace Obrana národa. S touto skupinou Alois Eliáš velmi úzce spolupracoval. Obranu národa založili generálové Josef Bílý, Sergej Ingr a Sergej Vojcechovský. Tato odbojová skupina se rekrutovala z řad někdejších vojáků a generálů.⁴⁰

Vzhledem ke svému dřívějšímu povolání byla tato skupina pro Eliáše nejbližším spojencem v bitvě proti Německu. Zprvu byla organizace poměrně roztržštěná, ale postupem času se hlavně díky osobě Eliáše jednotlivé části Obrany národa spojily.⁴¹

Programem Obrany národa byla obnova Československa. Hlavním představitelem byl generál Bílý, jeho zástupcem generál Bedřich Neumann. Neumann později emigroval, protože část této organizace byla prozrazena a tak vedení převzal generál Bílý společně Aloisem Eliášem. Nicméně angažování Aloise Eliáše bylo velmi riskantní a tak s postupem času komunikace mezi Eliášem a Obranou národa slábla, anebo probíhala přes další různé spojky. Jak již víme, tak Eliáš nabídku k emigraci přes tzv. Balkánskou cestu nepřijal.

³⁸ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str. 71

³⁹ BRANDES: *Die Tschechen, Teil I*. str. 41

⁴⁰ VOJENSKÝ HISTORICKÝ ARCHIV. f. 308, sign. 28-4

⁴¹ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik*. Praha, 2006, str. 13

Náčelníkem štábu Obrany národa byl plukovník čs. generálního štábu Čeněk Kudláček a jeho zástupcem podplukovník generálního štábu Václav Kropáček. Tato organizace se dělila, včetně štábu na několik větví. Zpravodajské, organizační, finanční atd. Tato skupina pomáhala dostávat někdejší politické představitele do zahraničí. Celé toto uskupení zpočátku předpokládalo, že válka nebude mít dlouhého trvání. Podobný názor sdílel i Alois Eliáš.⁴²

Díky spojení s Obranou národa byl Eliáš v kontaktu i s dalšími odbojáři v rámci této významné skupiny. Spolupracoval nejen s gen. Bílým a gen. Neumannem, ale i s dalšími generály. Jeho spolupracovníky byli i generálové Homola, Doležal, Spěváček a Vojta. K této skupině rekrutované z někdejších armádních elit patřili i plukovníci a podplukovníci Adler, Kropáček, Drgač, Jirka, Hron aj. Generál Drgač společně s dalšími dokazují, že Alois Eliáš byl opravdu „čelem celého branného odboje“. Generál Eliáš, ale i nadále udržoval další kontakty s odbojáři. Tyto kontakty, už procházely případně přes prostředníka, nebo další třetí osobu. Byly to kontakty jen mezi generálem a další osobou. Jako např. spojení s podplukovníkem Heliodorem Píkou v Bukurešti.⁴³

Ve spojení s Obranou národa musíme také zmínit důvěrníka a zároveň osobního tajemníka ministerského předsedy Miloše Stádníka. Dalším významným jedincem v odborářských skupinách byl Zdeněk Bořek Dohalský. Někdejší novinář Lidových novin pomáhal odboji v zahraničí ve spojení s tím českým.

Pravou rukou ministerského předsedy byl v té době plk. František Dědič. Eliáš se společně s gen. Bílým podílel na volbě důstojníků do velitelských funkcí Obrany národa. Dále se stýkal s Josefem Líkařem ze skupiny Mašín – Balabán – Morávek. Eliášova zpravodajská činnost byla velká. Eliáš věděl, že stejně důležitý jako zahraniční odboj je i ten domácí, přesněji řečeno regionální. Proto byl také v kontaktu s dalšími osobami tentokrát ze skupiny Národního souručenství. Národní souručenství byla jediná povolená strana této doby. Ženy měly členství zakázané. Národní souručenství nebyla odbojová skupina jako taková, ale z ní se oddělovaly různé odborářské skupiny. Členy byli třeba František Tymeš z Brna,

⁴² TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 32

⁴³ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str. 351

nebo Jaroslav Hladík z Kladna. I s nimi udržoval Eliáš kontakt. Byli to jeho regionální spojenci.⁴⁴

Eliáš byl ve spojení s mnohými skupinami a každý, kdo měl odbojářské tendence, věděl, že u Eliáše bude mít „dveře otevřené“. Samozřejmě Eliáš věděl, že musí být velmi obezřetný, moc dobře si uvědomoval důležitost svého poslání. Můžeme říci, že hrál dvojí hru. Na oko byl loajální vůči Němcům, přitom, ale pomáhal československému odboji a aktivně se ho i účastnil. Dnes už si asi těžko umíme představit obrovskou odvahu ministerského předsedy. A obtížně se vžijeme do jeho role, nicméně to, že někdo vsadí všanc svůj kariérní, potažmo i osobní prospěch, soukromý život a své jméno v očích veřejnosti, to si už zaslouží notnou dávku úcty. S každým nastudovaným materiálem k diplomové práci jsem si více a více uvědomoval hrdinství Aloise Eliáše. Často také řešil, jak bude vypadat v očích veřejnosti, která v té době nebyla tak dobře informovaná. Tušil, že kdyby válka skončila, tak jeho život bude i přes to stát na vlásku. Linie byla tenká a pohybovala se mezi hrdinstvím a velezradou. Líbí se mi Eliášovy teze o tom, že pro něj prostě nebylo na výběr. Byl takovým vlastencem, že bojovat pro vlast, jak na poli armádním, tak politickém bral jako svoji povinnost. Bojovat pro něco čemu věřil a obětoval tomu téměř vše, co měl, pro něj bylo samozřejmostí.

Další významnou skupinou, která se podílela na práci proti německé okupaci, byla Schmoranzova skupina. Zdeněk Schmoranz byl československý spisovatel a novinář. Schmoranz vedl tiskový odbor ministerské rady. Byl přímým podřízeným Aloise Eliáše. Jeho skupina vznikla u téměř čtyřiceti okresních úřadů a de facto šlo o ilegálně organizovanou skupinu, která podávala cenné informace odbojářům. V této odbojářské skupině pracovali bývalí příslušníci československé armády. Alois Eliáš byl se Schmoranzem v téměř každodenním kontaktu. Také na tuto skupinu měl Alois Eliáš obrovský vliv a v době, kdy se rozkřiklo, že Alois Eliáš spolupracuje s touto skupinou, se výkony zpravodajců zdvojnásobily. Nicméně život Schmoranzovy skupiny neměl dlouhého trvání a v druhé polovině roku ji jako jednu z prvních odbojových organizací rozprášilo gestapo. Pro gestapo, tedy tajnou státní policii, to byla jedna z prvních akcí na

⁴⁴ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 9

našem území.⁴⁵ Společně s touto záležitostí byly popraveny dohromady téměř 3 desítky lidí. Hrozilo Eliášovo prozrazení. Gestapo velmi tvrdě a surově vyslýčalo všechny spolupracovníky Zdeňka Schmoranze. Eliáš byl ve svých kontaktech s odbojáři velmi opatrný a vlastně jediným, kdo by mohl podat přímé důkazy o spojení Eliáše a skupiny jako takové byl samotný Schmoranz. Nicméně ten vypovídal jen o ryze pracovních záležitostech. Ovšem další vyslýčání potvrdilo určitý kontakt Eliáše a Schmoranze na „nepracovní bázi“. Gestapo, ale nemělo přímé důkazy.⁴⁶ V mnoha knihách s danou tematikou se hovoří o tom, že skupina byla odhalena tajným německým agentem, tuto verzi mi také potvrdila paní Jana Pasáková. Prý se o rozkrytí této skupiny hovořilo ve spojení s německými agenty, kteří byli placeni za infiltrování se do určitých odbojářských skupin a dále za odesílání informací gestapu.

Eliáš měl výsostní postavení mezi odbojáři. Přestože odbojářských skupin bylo nespočet a čítaly od 2 do několika tisíc členů, tak pokaždé, když se představitel určité skupiny dostal ke kontaktu s Eliášem, snažil se dostat svých slov. Eliáš byl jakýmsi „tajným králem československého odboje“. Eliáš byl ve svých názorech konstantní, a jak mi prozradila pí. Pasáková, tak vždy chtěl, aby odboj pracoval naplno. Ve svých rozhovorech s představiteli odbojářských skupin pokaždé zmiňoval, že není na co čekat, že Československu nikdo jiný, než ono samo nepomůže. Československem bral vlastence v zemi.

Další skupinou, se kterou byl Eliáš v kontaktu v rámci odboje, byli komunisté. Jak Eliáš sám říkal, společným soupeřem bylo Německo. Teď nešlo o mocenské rozdělení Československa. Jak jsme říkali, Eliáš se snažil být nápomocen každému, kdo měl odbojářské tendence. Při své opatrnosti dost často i riskoval. Často uskutečňoval telefony s představiteli odboje a také se účastnil tajných schůzek, zkrátka a dobře pohyboval se po tenkém ledě.

Hlavním představitelem komunistického odboje, se kterým, byl Eliáš v kontaktu, byl Ing. Milan Reiman. Ihned na začátku okupace se Reiman přejmenoval. Dále vystupoval jako Novotný. Reiman byl politikem Komunistické

⁴⁵ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epocha, 2008, str. 34

⁴⁶ NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-535, *Odbojová činnost v protektorátu - odhalení zpravodajské skupiny Z. Schmoranze a zatčení jejích členů*

strany Československa. Spojení Reimana s Eliášem zařídil gen. Bílý společně s Ing. Preiningerem, který byl Reimanův švagr. Jejich kontakt začal roku 1939. I tady vidíme, že Eliáš byl opravdu činorodý ve svém odbojářském počínání a hned od března 1939 do konce roku spolupracoval s velkým počtem odbojářských skupin. Reimanův kontakt s Eliášem často probíhal na tajných schůzkách v okolí Dejvic. Oba dva spolu mluvili velmi otevřeně a bez okolků. Ministerský předseda věděl, že komunisté mají kontakt se zahraničím a s přibývajícím časem tušil, že potřeba kontaktu se zahraničním odbojem je nevyhnutelná.⁴⁷

Později Eliáš ve svém životě spolupracoval jak s odbojem komunistickým, tak také s odbojem v zahraničí, zvláště v Anglii s Edvardem Benešem. Eliáš nebyl žádný rusofil, podle mých rozhovorů s paní Janou Pasákovou generál předpokládal, že válka se rozhodne v době, kdy Němci budou pokračovat směrem na východ. Eliáš byl přesvědčený, že válka skončí brzo, a že Protektorát Čechy a Morava je vyhlášen jen na přechodnou dobu. V současné době asi můžeme říci, že tato vidina brzkého konce války ho hnala více a více kupředu ve svých odbojářských snahách.

Při svém jednání s komunisty Eliáš jednal pouze a jen o záležitostech ryze obrany Československa. Komunisté chtěli, ale řešit i další následnou politickou situaci, která by mohla případně nastat po válce. Tedy při budování a uspořádání nového státu. To ministerský předseda odmítl. Věřil, podobně jako členové Obrany národa, že síla Francie resp. Maginotovy linie je veliká, a že může válku ukončit, či posunout správným směrem.⁴⁸

Ministerský předseda spolupracoval také s moravskými představiteli odboje. Přesněji řečeno s generálem Koutňákem, který se zapojoval do odboje na jižní Moravě. Generál Koutňák se stal velitelem partyzánské organizace Vela – Kameňák a před koncem války byl dopaden gestapem.⁴⁹

V kontaktu byl také se Slovenskem. Přesněji řečeno s učitelem Jánem Kudlou z Trenčína, který si často s Eliášem dopisoval: „...*Spomínám často na*

⁴⁷PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str. 385

⁴⁸Tamtéž, str. 358

⁴⁹TOMÁŠEK, Dušan – KVÁČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 35

*Vás. Váš list písaný mi k Vánociam, čítám veľmi často. Jako sa do slova a litery naplnil jeho tragický obsah! Je to tu všetko bolestné. Není to ani možno naplat'...doteraz ešte chodím po slobodě“*⁵⁰ Eliáš byl stále přesvědčený, že oddělení české a slovenské strany je pouze dočasné.

Eliášova činnost, zahrnovala i vojenské otázky. Přes jednu ze svých spojek poslal Eliáš varování směrem k jugoslávskému velvyslanci Sutočičovi, kterého varoval o pozdějším postupu německých vojsk směrem k Bělehradu.⁵¹

5.3 Spojení s Londýnem

Asi nejvýznamnějším kontaktem ministerského předsedy a některé ze skupin odboje, byla jeho spolupráce s Londýnem. Někdejší prezident Edvard Beneš emigroval právě do města na Temži. Ihned od jara roku 1939 začal ministerský předseda komunikovat s Londýnem. Eliáš ihned na začátku celé komunikace v jedné ze svých depeší píše, že do vlády šel pouze proto, aby mohl chránit Československo před Němci a zvláště Karlem Hermannem Frankem, dále Eliáš přidává, že on a jeho vláda jsou připraveni střelhbitě odstoupit, jakmile by přišel tento požadavek z Londýna.⁵²

Beneš, ale byl rád, že má takto významného spojence v boji za obnovení Československa. Paní Jana Pasáková se zmiňuje o tom že, ministerský předseda komunikoval s Londýnem několika různými kanály. V některých literaturách se píše, že jeho spojení probíhalo přes Obranu národa, také přes další prostředníky nebo Schmoranzovu skupinu. O Feirabendovi se ve spojení s Londýnem příliš nepíše, v některých textech, je dokonce popsáno, že toto spojení neprobíhalo.⁵³ Kontakt Beneš – Feirabend – Eliáš, ale opravdu existovalo. A bylo významné. O Eliášovi se v odbojářských skupinách vědělo, že je na něj spolehnoutí. Sama pí. Pasáková mi v rozhovoru říkala, že Eliáš byl často pod velkým psychickým

⁵⁰ Tamtéž, str. 35

⁵¹ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 8

⁵² PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str 353

⁵³ V textu o Aloisi Eliášovi a jeho rolí v odboji od vydavatelství Melantrich, je zapsáno na str. 11, že Eliáš Feirabenda ve svých kontaktech nevyužíval, ale jak mi popsala pí. Pasáková, tak Feirabend byl důležitou spojkou mezi Eliášem a Benešem.

tlakem, a že se často svěřoval své ženě. Další velkou zajímavostí je, že Alois Eliáš zasílal depeše několika proudy. Jak jsme mohli vidět ve zmiňovaném snímku České televize⁵⁴, tak ministerský předseda komunikoval s Londýnem vysílačkou. Vysílačka byla poměrně veliká, nedá se srovnávat s tou dnešní. V této době měla spíše velikost přenosného počítače. Německá strana postupem času dokázala vysílačku najít, ovšem Eliáš byl velmi obezřetný a žádné přímé důkazy v této době proti němu nebyly. Velkou zajímavostí, kterou jsem se od paní Pasákové dozvěděl, bylo, že Eliáš měl ještě jednu vysílačku. O tomto přístroji se v žádné z literatur, které jsem měl dispozici, jako podklady pro psaní práce nepsalo. Vysílačka se schovávala po známých a kamarádech rodiny. Nesměla přijít do špatných rukou, protože to by mohlo znamenat konec Eliáše, konec jedné z odbojářských skupin a de facto i konec odboje. Jak jsem psal v předešlé kapitole, odbojářské skupiny byly velkou měrou provázány, ikdyž ideologicky, stály každá na druhé straně tehdejšího politického spektra. Přístroj se dokonce i převážel v autech a několikrát ho prý vezl i Alois Eliáš. Je všeobecně jasné, že pokud by nacisté na další vysílačku přišli, tak by to znamenalo velkou komplikaci pro celý odboj a případně i smrt osoby, která by vysílačku převážela, nebo uschovávala.

O kontaktech Eliáše a Beneše v Londýně a to až už v době, kdy byla uznána londýnská exilová vláda, se dočteme v mnoha publikacích. V této kapitole se budu komplexně věnovat kontaktu mezi Eliášem a Benešem, společně s určitým náhledem na Emila Háchu, který byl v tomto čase velmi rozporuplnou postavou.

Emil Hácha byl brán jako politik s podlomeným zdravím. Eliáš s Benešem věděli, že Hácha není jinak silný prezident, na druhou stranu byli rádi, že je to postava, která je spjata s Československem a nejde nacistům pokaždé na ruku. Nicméně JUDr. Hácha konzultoval z části své jednání s Eliášem, a dále měl své poradce a byl obklopen svými lidmi, proto se jeho práce s nacistickými představiteli ne vždy líbila dvojici Eliáš – Beneš.⁵⁵

⁵⁴ Generál Eliáš (film). Režie Pavel Háša. ČR, ČT, 1995

⁵⁵ Informace z rozhovoru s pí. Janou Pasákovou

V době, kdy Protektorát Čechy a Morava „oslavil“ své první výročí Hácha zaslal Hitlerovi telegram. V něm stálo, přání prezidenta k vítězství německých vojsk a zvolání „Sieg heil!“. Celá československá politická elita v zahraničí na to zareagovala velmi podrážděně. Připomněl se i generál Ingr, který emigroval do Francie, že i nucená loajalita má své hranice. Ozval se i Beneš, že nemá právo a ani nechce nikomu udávat direktivní pokyny, ale že pokud Hácha chce spolupracovat s Eliášem, potažmo s Benešem neměl by jít za určitou mez. Beneš, předběžně počítal s tím, že po skončení války, by takovéto projevy loajality, mohly znamenat vážné problémy pro Československo v případném poválečném uspořádání.⁵⁶

Také toto je důvod proč se na Háchu zpětně nahlíží jako na postavu rozporuplnou. Podle pí. Pasákové, byl Hácha nemocným pánem, který, ne vždy věděl, co dělá. Já bych úplně nesouhlasil. Už to, že Hácha přijal březnový diktát roku 1939, z něj dělá osobu velmi kontroverzní. Je zajímavé, že manžel a historik Jany Pasákové, pan Tomáš Pasák ve svých textech bere Háchu jako postavu spíše negativní. Ano, je pravda, že Hácha to ve své pozici neměl tak jednoduché, těžko dalekosáhle soudit, co by se stalo, kdyby takto nespolečně pracoval s nacisty. Na druhé straně v podobné pozici byl i ministerský předseda Alois Eliáš. A přeci jen na něj se nahlíží, o něco příznivěji nežli na Háchu. Eliáš zvládal umě komunikaci s lidmi a to se také projevilo na tom, že mohl hrát dvojí hru. To Hácha nedokázal. A podle mého názoru by z případné poválečné konfrontace mezi Háchou a Eliášem vyšel lépe rodák z Vinohrad. Na rozdíl od Háchy byl Eliáš osobou, u které se vědělo, na čí straně reálně je. U Háchy se to jen tušilo. Hácha asi nebyl špatným člověkem, ovšem svou roli příliš neustával a velmi se na něm podepisoval obrovský tlak, pod kterým byl. Naproti tomu Eliáš neklesal na mysli, stále se snažil s Benešem vymýšlet nové možnosti směřování Československa, když to nebylo nic jednoduchého.

Kontakt mezi Eliášem a Benešem probíhal několika proudy. Eliáš posílal depeše Benešovi přes vysílačku, nebo také další zprávy přes prostředníky. Veškerá spolupráce na trase Londýn – Praha, probíhala na velmi přátelské bázi.

⁵⁶ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 63

Jak Alois Eliáš, tak Eduard Beneš si byli moc dobře vědomi toho, že jejich vzájemný kontakt je velmi důležitý a klíčový. A to jak kvůli době, která právě panovala, nebo kvůli případnému poválečnému uspořádání.⁵⁷

Beneš zpočátku svého působení v exilu nebyl brán příliš vážně představiteli Anglie a Francie. Neměl žádnou významnou roli, nahlíželo se na něj také jako na člověka, který emigroval z okupované země. Ovšem jeho pozice se postupem času měnila, s tím jak se měnilo postavení Francie a Anglie. Angličané Benešovi dovolili vytvořit exilovou vládu, ale stále jí nedali plné diplomatické uznání.⁵⁸

Pro Eliáše měl ale Beneš stále stejně velký význam, hojně spolu komunikovali a Eliáš velmi často bedlivě poslouchal, co mu Beneš říká. Oba dva spřádaly plány na dění po válce, ale stále jejich hlavním posláním byl odbojářský boj. S dalším časem se v odboji prosazovali mladší vojáci a politici a Eliáš se tak více a více soustředil na kontakt s Benešem. Vzájemně si uvědomovali, že pro Protektorát Čechy a Morava je velmi důležité zapojit také zahraničí. Zvláště i po tvrdých represích Němců směrem k Obráně národa na konci roku 1939, kdy byla ochromena činnost této vojenské odbojářské organizace. Oba dva spolu tedy komunikovali ještě s větším zaujetím, než kdy jindy.⁵⁹

Společně cítili potřebu vytrvat, v průběhu vzájemných depeší, Eliáš s Benešem konzultoval demisi vlády. Beneš o tomto nechtěl ani slyšet a snažil se podporovat vlastenecké nálady Eliáše. Ministerský předseda ve svých listech ujišťoval Beneše, že ať bude situace jakákoliv, zůstane stát při odboji i kdyby ho to mělo stát život. Pro oba dva byl také velmi důležitý pozdější příslib Emila Háchy, že bude spolupracovat a bude nápomocen Benešovi. Leč je otázkou, zda Hácha spíše jen nechtěl uklidnit Beneše.⁶⁰ Alois Eliáš byl spojencem exilové vlády, ale i on sám několikrát ve svém životě uštěpačně prohlásil na konto Beneše, že on by odboj „na zahrádce a u píva“ nedělal. Zajímavé bylo, že

⁵⁷ Rozhovor s pí. Pasákovou

⁵⁸ MASTNÝ, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Praha. EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003, str. 143

⁵⁹ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str. 355

⁶⁰ Rozhovor s Janou Pasákovou

přestože Alois Eliáš přijal roli ministerského předsedy, a věděl, že jeho jméno s největší pravděpodobností bude očerněno, uvedl jako svůj důvod ne odchodu do emigrace, špatný náhled veřejnosti na něj.⁶¹

Eliáš si zakládal na morálních zásadách, které se snažil po celý svůj život dodržovat, ale věděl, že ne každý ho vždy pochopí. Bojoval za věc, které věřil a obětoval tomu vše.

5.4 Bod zlomu

Doba se zhoršovala a Němci přitvrzovali. Každým dnem odhalovali více a více odbojářských skupin, nacházeli důležité materiály se jmény. Začínali velmi tvrdě, ještě ostřejším způsobem potírat jakékoliv projevy nevole proti Německé říši.⁶²

Situace se začala s postupem času vyhrcovat. Nejen zpomalovací taktika a odbojové práce znepokojovaly německou stranu. Zpráva Sicherheitsdienstu, což byla německá bezpečnostní služba, kterou vedl nechvalně proslulý Reinhard Heydrich, pro Reichssicherheitshauptamt (Hlavní říšský bezpečnostní úřad) hovořila jasně. Zpráva popisovala zpomalovací taktiku české vlády, hovořila o znepříjemňování života říšské správě, která se měla „spolupodílet“ na rozhodování na území Protektorátu Čechy a Morava. Dále popisovala nechuť československých představitelů spolupracovat. Dokonce zde byl i nástin řešení. Odpor musí být zlomen zásahy říšského protektora! Psal se říjen roku 1939 a státní prezident Emil Hácha podepsal protestní memorandum proti porušování protektorátní autonomie. Dalšími signatáři byli ministři Havelka, Klumpar a Feirabend. Hácha v tomto listu popisuje útlaky říšské zprávy směrem k československému lidu a tím pádem nechuť Čechů spolupracovat. Dalším úkonem, který naznačoval určitou změnu poměrů, a jakýsi útočnější styl politické obrany byl vládní protest.

⁶¹ Generál Eliáš (film). Režie Pavel Háša. ČR, ČT, 1995

⁶² Archiv Jany Pasákové

V něm zaznělo odmítnutí tzv. slibu věrnosti. K němu byl vyzván prezident. Celá vládní krize eskalovala 17. listopadu 1939.⁶³

Tohoto dne nařídil Adolf Hitler, aby všechny demonstrace a projevy nechtě podvolit se Německé říši byly tvrdě potlačeny. Dále nařídil uzavřít vysoké školy. 1200 studentů bylo deportováno do koncentračního tábora Sachsenhausen. V kasárnách v pražské Ruzyni bylo popraveno 12 lidí.⁶⁴

Od této doby už nic nebylo jako dříve. Nastal rok 1940 a velmi těžký čas. Ihned na začátku roku 1940 se pod názvem Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD) začal formovat vrcholný orgán domácí resistance. Ústřední vedení odboje domácího zaštiťovalo další důležité části nekomunistického odboje, jako byl Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), Politické ústředí (PÚ) nebo již několikrát zmiňovaná Obrana národa (ON). Tento orgán měl zlepšovat informovanost mezi jednotlivými odnožemi a také zajistit lepší provázanost odboje jako takového. S ÚVODEm byl v kontaktu i Alois Eliáš.⁶⁵

V létě roku 1940 už vedl Alois Eliáš trochu jinou vládu, než na počátku svého mandátu. „Šeptandou“ se hovořilo o tom, že Eliášovi je proti srsti vést vládu, která jednu věc říká a dělá druhou. Dalším významným aspektem vládní krize byl útěk ministra L. K. Feierabenda do emigrace.⁶⁶

Feierabend byl po svém útěku do zahraničí s Eliášem stále ve spojení. Připojil se k exilové vládě. O spojení Eliáše a Ladislava Karla Feierabenda nebylo pochyb, dodnes se dochovala jejich tajná komunikace: „*Psací stroj byl správně dodán*“. Tak zněla tajná zpráva Feierabenda směrem k Eliášovi o úspěšném útěku ministra.⁶⁷

Eliáš se dostával do hledáčku gestapa. Vzdálených podezření o napojení Eliáše na odboj už měli Němci mnoho. Po dobytí Francie v roce 1940 se nacisté

⁶³ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik*. Praha, 2006, str. 13

⁶⁴ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 6

⁶⁵ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik*. Praha, 2006, str. 14

⁶⁶ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996, str. 57

⁶⁷ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 18

dostali k záznamům z archivu českých představitelů pařížské emigrace. Kteří nezlikvidovali část materiálů, jenž dokazovaly spojení Eliáše s Paříží. Dále byl zatčen pražský primátor Otakar Klapka, jehož výpovědi také Eliášovy nepomáhaly. Informace o spolupráci ministerského předsedy a odbojářů v zahraničí se dostaly až do Úřadu říšského protektora, nebo k Říšskému ministerstvu spravedlnosti. Gestapo také vědělo o spolupráci s ÚVODEM a dokonce i o komunikaci s Londýnem. V neposlední řadě byl také Alois Eliáš podezřelý z účasti na útěku Feierabenda. Říšský protektor Konstantin von Neurath po domluvě s Adolfem Hitlerem oddálil zatčení ministerského předsedy.⁶⁸

Nacisté si moc dobře uvědomovali určitou popularitu Aloise Eliáše mezi protektorátní veřejností. Němci se báli zbytečných nepokojů a také dobře věděli, že protektorát jim v tuto chvíli přináší velký hospodářský význam. Situace se měnila ze dne na den. Jestli dříve musel být každý opatrný, tak v této době to platilo dvojnásob. Německá síla byla obrovská. Po získání Francie se nacisté připravovali na útok na SSSR.

Kontakt Eliáše a Beneše stále sílil. Ve společnosti je cítit negativismus. Už i někdejší zástupci nekomunistického odboje, věří více a více, že Evropu může zachránit jen SSSR. A právě o tom píše Eliáš ve svých depeších do Londýna v roce 1940.⁶⁹

V rozhovoru s Janou Pasákovou zaznělo, že Eliáš s Benešem komunikovali v roce 1941 všemi možnými způsoby. Eliáš prý tušil, že jeho telefon může být odposloucháván a dával si větší pozor. V této době byl odboj nevýrazný, byl částečně paralyzovaný, ale jednotlivé akce jako útok na budovu gestapa, nebo stávky, na to se odboj zmohl. Stále větší důvěra se v rámci války dávala do SSSR. Londýn radil Eliášovi stále zůstat na pozici ministerského předsedy. Pokud by jeho pozici zaujal případně Emanuel Moravec, jeden z neaktivnějších kolaborantů s nacistickým režimem, byla by situace kritická. Také o tom hovořila pí. Pasáková. Beneš věděl, že přijdou klíčové měsíce v celé válce. Několikrát se Eliáš s Benešem navzájem ujišťovali, že konec války musí

⁶⁸ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik*. Praha, 2006, str. 15

⁶⁹ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 23

přijít na konci roku 1941, nebo začátkem roku příštího. Je otázka, jak moc reálně to viděl Edvard Beneš v porovnání s Eliášem, který v konec války opravdu věřil. Beneš možná jen chtěl ulehčit situaci v očích Eliáše a nastínit mu kýžený konec.

V září roku 1941 vyhlásilo Ústřední vedení odboje domácího bojkot protektorátního tisku. Podle informací gestapa nastal pokles prodeje o 70 procent. Povedená akce odbojové skupiny byla jednou z posledních kapek trpělivosti říšské generality.⁷⁰ Aktivističtí novináři z tzv. Krychtálkovy skupiny (Krychtálek, Lažnovský, Vojtauer, Ryba, Křemen, Crha a Werner), představovali pronacistickou skupinu, která na popud říšského protektora psala o podpoře českého obyvatelstva nacistického směru. Snažili se strhnout na svou stranu větší část obyvatelstva v protektorátu. Jejich vůdcem byl Emanuel Moravec. Moravec se s Eliášem neměl příliš v lásce, a tak tato skupina nastartovala svůj útok proti ministerskému předsedovi. Novináři chtěli, aby jim Eliáš projevil loajalitu a také na něj začali tlačit ohledně projevu náklonnosti k Říši.⁷¹

V této době, již gestapo vytvářelo proti Aloisi Eliášovi jedenáctistránkovou obžalobu. Veškeré materiály, z kterých se obžaloba skládala, dodal Hans Ulrich Getschke.⁷²

⁷⁰ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 26

⁷¹ PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998, str. 315

⁷² *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik*. Praha, 2006, str 15

5.5 Chlebíčková aféra

18. září si ministerský předseda pozval do Kolovratského paláce tzv. Krychtálkovu skupinu, aby vyslechl jejich stížnosti. Setkání to bylo ryze formální. Eliáš odpovídal velmi stroze a stručně. Mluvil v heslech a obecně. Po zasedání s novináři se několika z nich udělalo špatně. Požili chlebíčky, které byly plné bakterií tyfu, tuberkulózy ale i botulotoxinu. Na následky infekce později zemřel Karel Lažnovský, jeden z představitelů Krychtálkovy skupiny.⁷³

Dodnes se neví, jestli Eliáš byl schopen takového činu. Dokonce se později velmi hojně spekulovalo o tom, že Eliáše se snažilo gestapo zkompromitovat. Obecně se hovoří o několika různých verzích. Podle českých historiků Jaroslava Čvančary a Jana Borise Uhlíře, Eliáš tento čin spáchal. V jejich publikaci Chlebíčková aféra se můžeme dočíst o několika zajímavých teoriích. Jednou z nich je i následný plán Eliáše na otrávení K. H. Franka. Podobných teorií se později objevilo velmi mnoho.

Eliáš byl ve složité situaci, to je zcela zřejmé, leč podobné řešení problému k jeho osobě příliš nesedí. Ale přidejme další fakta. V knize Chlebíčková aféra od dvojice Čvančara – Uhlíř, se také dočteme, že Alois Eliáš si posteskl u svého známého a zároveň urologa, že má potíže se skupinou pronacistických aktivistických novinářů. Doktor mu prý nabídl směs několika bakterií, které v této době, ale pouze zkoušel a nebylo tak jisté jaké přesně budou mít účinky. On prý této nabídce využil. Také měl být i osobně přítomen u kontaminace. Podle Jany Pasákové, by ale Eliáš musel chlebíčky přenášet celou Prahou, protože místo, kde měl doktor údajně vpravit jed do chlebíčků je velmi daleko, na rozdíl od místa nákupu, které bylo kousek od Kolovratského paláce. Vůz Eliáš příliš nepoužíval. Dále by prý Eliáše prozradil někdo ze svědků, pokud by ho viděl jít s mísou plnou chlebíčků, ale nikdo takový nebyl.

Dokonce i vyšetřování gestapa v tomto případě nepotvrdilo účast Eliáše na otravě. Přitom gestapo mohlo i tuto záležitost využít při obžalobě proti

⁷³ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik.* Praha, 2006, str. 15

ministerskému předsedovi.⁷⁴ Takovýto případ se velmi hodil nacistické generalitě v čele s Reinhardem Heydrichem, který mohl Eliáše označit jako nepřítele a zrádce Říše. Další možnou verzí je, že tento čin byl řízen z Londýna, nebo z některé jiné odbojové organizace. Lažnovský byl problémem nejen pro Eliáše, ale i pro další odbojové skupiny na našem území.⁷⁵

Paní Jana Pasáková dokonce přidává znalecký posudek doc. MUDr. Daneše DrSc. z roku 2007, ve kterém je popsáno, že Lažnovský zemřel na tyfus, ne na spojení bakterií tuberkulózy, tyfu a botulotoxinu. Přesněji řečeno, na srdeční onemocnění spojené s bakterií tyfu.

Velmi zajímavou teorií je i snaha o otrávení Karla Hermanna Franka. Prý prvním plánem na otrávení bylo nakažení Franka vozňivkou, což byla neléčitelná nemoc, která byla spojena s kontaktem s koněm, na kterém se v té době Karl Hermann Frank učil jezdit. Kapitán vládního vojska Jan Pulkrábek, který učil Franka jezdit na koni, prý s plánem otrávit Franka souhlasil. Shodou okolností, měl Karl Hermann nového koně, původem z Polska, kde tato choroba řádila. Infekce by tak byla velmi nenápadná. K provedení se prý schylovalo, ale Jan Pulkrábek byl ze své pozice těsně před provedením otravy odvolán.⁷⁶

Tato kauza je stále nedořešena a asi už nikdy nebudeme moci říci se stoprocentní jistotou, jak to celé vlastně bylo. Mnoho historiků stojí na straně toho, že Eliáš se odhodlal k takovému činu. Že to byl čin hrdinský a důležitý pro odboj. Prý Eliáš věděl, co všechno to způsobí, ale stále pokračoval ve své rétorice, že pro vlast udělá vše. Jana Pasáková se s tímto názorem nechtěla smířit a tak v roce 2007 požádala o znalecký posudek, který pro změnu souhlasí s její verzí toho, že Alois Eliáš s otravou Karla Lažnovského neměl nic společného. Další verzí je, že by jed nastrčilo gestapo a chtělo za tento čin Eliáše odsoudit, ale to je varianta nejméně pravděpodobná, když víme, že Eliáš za tento skutek odsouzen nebyl.

⁷⁴ NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-401, Vyšetřování náhlého úmrtí K. Lažnovského následkem otravy z jídla po návštěvě A. Eliáše

⁷⁵ ČECHURA, Jaroslav. *Historie českých spiknutí*. Praha.AKROPOLIS, 2000, str. 154

⁷⁶ Tamtéž.

Já osobně si myslím, že Eliáš by se k takovému činu nesnížil. Řekl bych, že bojoval téměř všemi možnými způsoby proti německé okupaci, ale že by se uchýlil k něčemu podobnému mi nepřijde pravděpodobné, ještě když vezmeme v potaz, že Eliáš se stýkal s velmi vlivnými lidmi nacistického vedení a Lažnovský, při vší úctě nebyl tak důležitou postavou. Ať už chlebičky otrávil kdokoliv, nebo zemřel Lažnovský po nákaze tyfu z jiného zdroje, bude tento případ zahalen rouškou tajemství, které se už asi nikdo nikdy nedozví. My známe určité verze, obrázek ať si udělá každý sám.

6 Smrt A. Eliáše

V polovině září začaly na veřejnost prosakovat informace o změně na pozici říšského protektora. K. H. Frank byl povolán do Berlína, po jeho návštěvě už bylo téměř jasné, že Konstatnin von Neurath ve své pozici skončí. Od Hiltera to neměl být trest, on s Neurathem počítal i v dalších fázích války, ovšem nehodil se mu do jeho plánů na území Protektorátu Čechy a Morava. Konstantina von Neuratha později Hitler využil na Sicílii. Neurath tak byl odejit. Oficiálním důvodem byla zvolena „choroba“, která ale byla opravdu jen záminkou k odvolání. Jakmile se tuto informaci dozvěděl také ministerský předseda Alois Eliáš, tušil, že bude zle. Sám ministerský předseda prohlásil: „*Pokud Neurath, tak i já.*“ Eliáš s Neurathem udržoval poměrně korektní vztahy po dobu okupace. Konstantin von Neurath byl velmi obratným diplomatem, ale na plán Hitlera pro další tvrdá opatření na území Protektorátu Čechy a Morava potřeboval někoho tvrdšího. Frank, Himmler a další navrhovali potlačení rostoucích protinacistických tendencí na území protektorátu. Hitler jejich prosby bohužel vyslyšel.⁷⁷

Ministerský předseda tušil, že se situace bude měnit. On sám cítil, že jeho dny začínají být sečteny. V této době byl nezvykle melancholický a velmi klidný, jako by byl smířen se svým osudem. Podle slov Jany Pasákové se Eliáš v této době snažil být více se svými spolupracovníky a s rodinou.

Legionářský spisovatel Hubert Masařík vzpomínal na Eliáše často: „*Říkali jsme mu důvěrně Lešku, tuto přezdívku získal už v mládí, ani nevím proč.*“ Také hovořil o zvláštní náladě Eliáše na konci září 1941. Eliáš chtěl údajně povečeřet v klidné hospůdce na Malé Straně a poděkovat za spolupráci a projevenou důvěru v těžkých dobách. Hodnotil svůj život, jakoby stál před popravčí četou. Ptal se, jestli neudělal něco špatně. Hovořil také o své spolupráci s Londýnem. „*V době, kdy jsme se vraceli domů, stál za rohem domu Eliášových vůz gestapa, u mě to*

⁷⁷ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epocha, 1996, str. 82

bylo obdobné.“ Hubert Masařík později potvrdil, že se mu Eliáš svěřil s tím, že takovýto vývoj očekával, a že načasování ho nepřekvapilo.⁷⁸

Dalšího dne, byl ministerský předseda v telefonickém kontaktu se svým přítelem Masaříkem, jel na inspekční cestu kvůli dálnici Praha – Brno. Dalšího dne se měl znovu ozvat. Leč telefon nezazvonil. Masařík věděl, že je zle. Eliáš by se jinak určitě ozval. Detaily toho, kde se Eliáš nacházel později, se rozcházejí, podle jedné z verzí byl ministerský předseda po návratu z inspekce povolán do Černínského paláce Karlem Hermannem Frankem. Podle další verze byl kousek od jihočeského Písku, kde ho zastihla zpráva o nuceném návratu do Prahy. Veškeré údaje se ovšem shodují v tom, že Alois Eliáš po svém příjezdu do sídla protektora byl zadržen. Snad ho měl zadržet šéf Frankovy kanceláře Gies v předsíni kanceláře Karla Hermanna Franka. Dále byl Eliáš převezen do výslechové místnosti pražského gestapa.⁷⁹

Podle dalších záznamů Agustina Popelky, který byl Háchovým podřízeným na hradě, se na Pražský hrad dostavil šéf pražského gestapa Geschke a oznámil státnímu prezidentovi, že na druhý den přijde státní sekretář K. H. Frank a Obergruppenführer Reinhard Heydrich.

6.1 Zatčení a soud

Nastala tedy doba ještě většího útlaku a temna. Připravené byly procesy s politickými představiteli této doby. Aloisem Eliášem a Otakarem Klapkou, pražským primátorem. Eliáš byl velmi prozíravým mužem a věděl, že s příchodem dalšího říšského protektora se situace změní a bude kritická pro obyvatele protektorátu. Eliáš dokázal přemýšlet o několik kroků napřed, ale utíkat

⁷⁸ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 91 a MASARÍK, Hubert: *V proměnách Evropy: Paměti československého diplomata*. Praha. Paseka, 2002

⁷⁹ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996, str. 84

se mu nechtělo, nebyl to jeho styl, snažil se setrvat, co to jen šlo, i v dobách, kdy věděl, že ho sleduje gestapo.

Eliáše gestapo vyslýchalo téměř dva dny. Ministerský předseda se snažil mlžít, neříkat nic důležitého a jen opakovat stále to stejné. Ale gestapo znalo téměř celou historii komunikace Eliáše a odbojových skupin. Otázky na Schmoranzovu skupinu, na útěch L. Feierabenda do zahraničí, nebo o spolupráci Eliáše s dalšími odbojovými skupinami nebyly výjimkou. Němci věděli téměř vše. Jediná jejich otázka nepadla na spojení Eliáš – Beneš.⁸⁰

Alois Eliáš si dával velký pozor na kontakt s Benešem. Jak jsem již zmiňoval, Eliáš měl k dispozici vysílačku, kterou později nacisté odhalili, ale o další, kterou Eliáš a jeho žena často skrývali a vozili ve svém voze, o té nikdo nevěděl. Eliáš tušil, co gestapo ví, a vypovídal tak, aby nikomu dalšímu neuškodil. Věděl, že jen protahuje svůj konec.⁸¹

Psalo se 27. září 1941 a v tento den nejen, že byl Alois Eliáš zatčen, ale také do úřadu řííšského protektora vstoupil Reinhard Heydrich. Není náhoda, že s příchodem Heydricha byl Eliáš zatčen. Heydrich společně s dalšími německými veliteli připravoval toto zatčení, již v Berlíně. Hned o den později začaly popravy. Mezi první oběti patřili generálové Bílý a Vojta. Gestapo Eliášovi oznámilo, že to je samozřejmě jeho vina.⁸²

Několik dní na to prohlásil Reinhard Heydrich: „*Tento prostor se jednou musí stát německým a Čech v tomto prostoru koneckonců už nemá co pohledávat.*“⁸³

⁸⁰ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 28

⁸¹ Rozhovor s pí. Pasákovou,

⁸² ELIÁŠOVÁ, Jaroslava - PASÁK, Tomáš: *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. Praha. Práh, 2002, str 13

⁸³ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str 24

Všichni věděli, že je zle. Reinhard Heydrich byl nesmlouvavý a krvežíznivý. Žádné ústupky netrpěl, pokud se rozhodl konat, konal!

Společně se zatčením Eliáše tedy skončilo poslední období resistance proti okupaci. Minimálně v politických kruzích. Heydrich chtěl Eliáše soudit před stanným soudem, ale po debatě s prezidentem berlínského Lidového soudního dvora se rozhodl, že Eliášův a Klapkův případ, půjde k této instituci. Soud vedl předseda Lidového soudu a pozdější říšský ministr spravedlnosti Otto Georg Thierack. Soudu byli přítomni také novinářští aktivisté Karel Werner a František Josef Prokop. Byli jediní z pozvaných novinářů.⁸⁴ Obžaloba, kterou gestapo vypracovalo ihned po skončení výslechů s Eliášem, tedy 29. září 1941 byla vedena v duchu vlastizrady ministerského předsedy, jeho protinacistické odbojové činnosti a snahy o odtržení Protektorátu Čechy a Morava od Německé říše. Eliáš byl obžalován z toho, že počítal s ukončením války v neprospěch Německa. Podle obžaloby usiloval o znovuoobnovení Československa. Žaloba prošla rukama K. H. Franka, ten ji schválil.⁸⁵

Eliáš nejen u výslechu, ale také u soudního přelíčení neprozradil jediného spolupracovníka, pouze opakoval, co řekl a Němcům říkal, co již věděli. Všem bylo nad slunce jasné, že proces byl zmanipulován a předem rozhodnut.

Zajímavé bylo, že na otázku soudu, zda se cítí vinen, odpověděl někdejší ministerský předseda „*částečně ANO.*“ Proces trval 4 hodiny a po vyslechnutí, již předem jasného rozsudku byl Alois Eliáš dopraven do Pankrácké věznice.⁸⁶

Eliáš přijal rozsudek klidně, asi už byl delší dobu smířen s tím, co přijde. Podle dobových tiskovin, Eliáš nepřečetl prohlášení před vydáním rozsudku, ale až po něm. I na tomto je vidět, že Eliáš tušil, jak proces dopadne. Také tím dokumentuje svoji loajalitu k zemi, ve které se narodil a své vlastenectví, kdyby si chtěl Eliáš zachránit život, prohlášení by jistě přednesl před vynesením rozsudku.

⁸⁴ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik.* Praha, 2006, str. 16

⁸⁵ Archiv J. Pasákové

⁸⁶ *Generál Alois Eliáš (1890 - 1942): voják - diplomat - politik.* Praha, 2006, str. 16

V té době už byl nějaký čas na nátlak Němců Háchou odvolán z pozice ministerského předsedy. Hácha ztratil i svého posledního spojence a od této doby, už žádným způsobem nevzdoroval německé generalitě. Naopak, státní prezident Emil Hácha prohlásil, že svým jménem a jménem celé protektorátní vlády se zavazuje k loajální spolupráci s Německem. O tom jaký ohlas v zahraničí toto prohlášení mělo, asi nemusím psát. Prohlášení státního prezidenta bral Reinhard Heydrich jako své první vítězství na území Protektorátu Čechy a Morava. Naopak český národ byl na dně.⁸⁷

Trest smrti, který vynesl Lidový soud, přiměl Háchu, aby požádal o milost pro Aloise Eliáše. Zastupující říšský protektor Reynhard Heydrich po poradě s Hitlerem milost neumožnil, ale vykonání trestu smrti od Lidového soudu pozastavili. Nechtěli tak danou situaci ještě více vyhrocovat, a navrch očekávali, že z dalších výslechů Aloise Eliáše zjistí více. Na Eliáše poslali přední německé kriminalisty, ale on zůstal neoblomný. Nikoho neprozradil. Ovšem na spojení Eliáše a Beneše přišlo gestapo až po politickém procesu, na konci roku 1941.⁸⁸

6.2 Vězení

Z rozhovoru s Janou Pasákovou vyplynulo, že Eliáš si dokázal ve vězení obstarat vše důležité, proto, aby mohl zasílat další pokyny a zprávy směrem ven. Eliáš měl překvapivě velmi dobré postavení v rámci vězení a mohl se pohybovat volně po věznici, proto pro něj patrně nebylo složité sehnat si spojku. Minimálně co se týče zasílání zpráv.

Alois Eliáš posílal motáky z vězení. Byly to zprávy ať už osobního nebo obecného charakteru. Z vězení je vynášel dozorce Kolínský. Adresovány byly většinou manželce, nebo bratrovi paní Eliášové MUDr. Miloši Kosákovi. V jednom z nich píše: „ *Prohlásil jsem, že udavačem jsem českých lidí být*

⁸⁷ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 31

⁸⁸ ELIÁŠOVÁ, Jaroslava - PASÁK, Tomáš: *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. Praha. Práh, 2002, str. 227

nemohl. Vše se stalo v roce 1939.“ V motácích je jasně vidět směr jeho přemýšlení. Odpor k nacismu. Vlastenectví. Touha po svobodě.⁸⁹

Jak jsem již uvedl, nacisté neměli v úmyslu nechat Eliáše ihned popravit, drželi ho jako rukojmí českých vlastenců, jakmile by přišla nějaká akce odboje, znamenalo by to konec Eliáše. Věděl to jak on, tak i jeho spolupracovníci. Takovouto nepřímou zprávu dávali Němci zbytku českého odboje. Akce nakonec přišla!

Bylo 27. května 1942 a dvojice Gabčík – Kubiš, spáchala úspěšný atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Povedená akce znamenala snížení šance několika stovek vězňů na přežití. Včetně Aloise Eliáše. Zřízené stanné soudy gestapem v Praze a v Brně vybíraly oběti k popravám, nebo deportacím do koncentračních táborů. Ani ne do měsíce po této události bylo popraveno téměř 700 lidí. Do 3. července narostl počet popravených na téměř 1600.⁹⁰

Bylo jasné, že mezi těmito popravenými bude i Alois Eliáš, on sám už věděl, že není cesty zpět. V posledním motáku své ženě napsal: „ *Je všemu konec. Nemohu dále. Loučím se s Vámi všemi, ať mi má drahá žena odpustí. Libám ji a k srdci tisknu. Zvítězíme!*“⁹¹

⁸⁹ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 36

⁹⁰ TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008, str. 111

⁹¹ PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 38

6.3 Poprava

19. června 1942 byl Alois Eliáš, někdejší ministerský předseda, generál a milující manžel převezen z Pankráce v osobním voze velitele Pankrácké věznice Paulem Soppou na střelnici do pražských Kobylis. Eliáš byl velmi klidný, na sobě měl zelený klobouk a civilní oblečení. Jako vždy se choval velmi kultivovaně. Soppa předal Eliáše kriminálnímu komisaři gestapa Alfredu Fuchsovi, který přečetl rozsudek smrti. Popravčí četa prý četla 6 mužů ochranné policie (Schupo). Podle poválečné výpovědi Paula Sopy, ihned po přečtení rozsudku, rozkázal Fuchs velcímu důstojníkovi, ať provede popravu. Důstojník dal povel mužstvu. Alois Eliáš stál velmi klidně a jistě, podobně jako při předpřipraveném procesu. Oči měl otevřené a nebyl svázán. Chvilí před rozkazem k palbě odhodil svůj zelený klobouk. Smrt nastala okamžitě. Po vykonání popravu přišla řada na tzv. pracovní mužstvo, které přineslo rakev a vložilo do ní generála Eliáše.⁹²

Zástupce britské vlády u československé vlády Lockhardt, který byl seznámen s poměry na území Protektorátu Čechy a Morava napsal, že práce ministerského předsedy Eliáše byla velmi odvážná. Byl to muž na svém místě, který věřil v dobro. Sovětský tisk té doby, hodnotil Aloise Eliáše jako vlastence, který bojoval do poslední chvíle za svou zemi, ovšem po únoru roku 1948 už byl generál Eliáš označen za kolaboranta.⁹³ A právě podobný pohled na Aloise Eliáše generála a ministerského předsedu přetrval ještě mnoho let.

Tak skončil příběh muže, který bojoval za vlast a položil za ní svůj život!

⁹² PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991, str. 38

⁹³ Tamtéž.

6.4 Pocta

10. ledna 1919 se vrátil v hodnosti štábního kapitána v záloze do vlasti, poté se zúčastnil operací na Těšínsku a Slovensku

24. prosince 1919 v hodnosti majora se stal vojákem z povolání

12. prosince 1921 mu byl udělen „vládou zemí československých“ Československý válečný kříž

1. září 1923 byl povýšen na podplukovníka generálního štábu s pořadím

1. května 1928 byl povýšen na plukovníka generálního štábu

20. července 1929 byl povýšen na brigádního generála

1. ledna 1936 byl povýšen na divizního generála

25. října 1946 byl prezidentem republiky povýšen in memoriam s pořadím od 1. května 1942 na armádního generála

22. června 1947 mu na rodném domě v Praze byla odhalena pamětní deska

28. října mu prezident republiky Václav Havel udělil in memoriam Rád bílého lva

7. května 2006 byl se státními a vojenskými poctami pohřben spolu s manželkou v Národním památníku na pražském Vítkově

6.5 Dobové citáty

„Vládnout v dobách normálních je čest a zásluha, vládnout v dobách nynějších je hrdinství“

Strahovský opat B. Jarolímek v gratulaci k Eliášovým padesátinám roku 1940, dokladuje Eliášovo hrdinství a nezdolnou odvahu bojovat s nástrahami tehdejší doby.

„Zajistit v tomto prostoru jednoznačně a se vši tvrdostí, aby obyvatelstvo, pokud je české národnosti, pochopilo, že se nelze vyhýbat realitě příslušnosti k říši a k poslušnosti vůči ní“

Směrnice Adolfa Hitlera Reinhardu Heydrichovi před nástupem do funkce zastupujícího říšského protektora v roce 1941. Hitler tímto jen utvrzoval Heydricha v jeho stylu řešení dané věci. Heydrich byl velmi tvrdý a neoblomný, mnohem tvrdší, než diplomat a politik Konstantin von Neurath

„Vítězství německých zbraní znamená skončení války a mír...Je nutno...vyřadit farizejské prohnané ničemy, kteří se snaží tvářit na obě strany krásně a přitom štvou do sebevražedných podniků.“

J. Rys – Rozsévač na shromáždění v Lucerně 6. 6. 1940. Vůdce vlajky, což byla fašistická organizace na území Československa. Z Vlajky se stala kolaborantská organizace. Po válce byl Jan Rys – Rozsévač popraven⁹⁴

⁹⁴ Citáty jsou z publikace PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991.

7 Závěr

Generál Eliáš se stal hrdinou, o kterém se příliš nepsalo. Byl to člověk s charakterem, který se nebál prodat své jméno v očích veřejnosti za svobodu vlasti, resp. Evropy. Takových osobností v naší bohaté historii moc nebylo, a o to více bychom si měli takovýchto postav vážit.

Eliáš byl podle mého názoru jednou z nepodceňovanějších postav politické scény 20. století. Jeho život byl velmi pestrý a dobrodružný. Alois Eliáš byl člověk, který pro své přesvědčení bojoval s obrovskými nástrahami tehdejší doby. Nebál se dostat do křížku s nacistickou generalitou a skrytě kryl své spolupracovníky a to jak v exilu, tak na území Československa. Dokázal pracovat pod neustálým tlakem, pod pohrůžkou smrti.

Pokud by se Alois Eliáš dožil konce války, tak je možné, že by byl označen za vlastizrádce a kolaboranta. Veřejnost, která v tehdejší době neměla veškeré informace, nahlížela na Eliáše velmi rozporuplně. Za cenu nepříznivého veřejného mínění a risku spolupráce s odbojem dělal Eliáš věci, které on sám pokládal za správné. Musel být každý den pod obrovským tlakem všech okolo. Spolupracovat s odbojem v době, kdy se nedalo stoprocentně věřit všem spolupracovníkům, chtělo velkou odvahu, kterou Eliáš prokázal už dříve, ještě než se stal ministerským předsedou. Byl v armádě, která ho zocelila pro zbytek života. Dodala mu obdivuhodné morální zásady, kterými se řídil po celou dobu svého života. Získal vážnost a jeho slovo platilo. Čas formuje každý kámen, ale Alois Eliáš byl po celou dobu své kariéry konstantní ve svých vlasteneckých názorech. Generál Eliáš spolupracoval s mnoha vlivnými postavami vojenského a politického dění, ale pokaždé si zachoval tvář, na rozdíl od dalších politiků 20. století.

V této práci jsem se snažil vyzdvihnout důležité části Eliášova života a jeho spolupráci s odbojem. Přidal jsem vlastní pohled na některé záležitosti, které byly sporné, nebo nejasné. Díky velmi zajímavému rozhovoru s Janou Pasákovou jsem si mohl udělat vlastní názor, ať už se jednalo o život A. Eliáše, nebo Chlebíčkovou aféru, opředenou velkým tajemstvím. Snažil jsem se přidat i nové zajímavé informace o životě a práci v odboji Aloise Eliáše.

Mým cílem bylo učinit komplexní rešerši klíčových událostí života Aloise Eliáše. Popsat jeho roli v odboji. Nabídnout i vlastní pohled. Psát o celém životě této osoby a o dalších významných událostech spojených s jeho životem přesahuje rozsah mé diplomové práce, ale v materiálech, ze kterých jsem čerpal je možné další informace dohledat. Musel jsem tedy některé události opomenout, ale věřím, že ten, kdo bude mou práci číst, si udělá vlastní názor na Eliášovu pozici v českých dějinách.

Co se týče role Aloise Eliáše v odboji, je podle mého názoru klíčová a nezastupitelná. Eliáš byl za své počínání jako jediný ministerský předseda okupované země popraven. Byl jediný svého druhu. Hrál riskantní dvojí hru a při každé komunikaci s odbojáři dával svoji hlavu na špalek. Eliáš byl pro většinu odbojových skupin důležitým spojencem. Ať už pro odboj domácí, či ten v zahraničí. Byl to charakter, muž, který nikdy neprozradil svého spolupracovníka. Generál Eliáš si moc dobře uvědomoval sílu a důležitost svého postavení pro odboj. Sám několikrát prohlásil, že radši on, než někdo jiný, pronacistický. Svému poslání obětoval vše. Osobní prospěch, rodinu, život. Ministerský předseda se pohyboval po velmi tenkém ledě. Dvojí hra na oko, pro Němce a na druhou stranu pro „své“ odbojáře, pro něj byla denním chlebem. Zdržovací taktika, kterou se snažil pozastavovat a zmírňovat rozkazy německé strany, také nebyla nikdy pořádně doceněna. Eliáš nechtěl zavírat školy, nechtěl brát peníze z resortu školství. A přes stálý nátlak nacistické generality se mu částečně dařilo jejich rozkazy pozdržovat, nebo měnit. Alois Eliáš byl velmi dobrým řečníkem a politikem. Uměl jednat s lidmi. Říkalo se, že je hlavně voják, ale já bych s tímto tvrzením úplně nesouhlasil. Vojákem byl, to ano, ale od dob, kdy se stal ministrem, ministerským předsedou, zkrátka a dobře mužem ve veřejné funkci, byl hlavně politikem a to velmi obratným. Eliáš si ve své kariéře připsal mnoho diplomatických úspěchů. Což je o to cennější v době, která nepřála československému území.

Doba, kdy byl „vyměněn“ říšský protektor Konstantin von Neurath, a na jeho pozici byl dosazen zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, byla pro celý Protektorát těžkou zkouškou. Kdo ví, jak by to s Eliášem celé dopadlo, pokud by se ve vězení dožil konce války. Byl by brán jako hrdina nebo spolupracovník s nacisty? Dobový pohled známe, nicméně, co by se dělo případně dále, to nikdo

s jistotou nemůže říci. Pro mě byl Eliáš hrdina, kterých mezi politiky příliš není. Byl to člověk čistých úmyslů a pevných zásad a morálních hodnot jaké měl málokdo. Jeho práce byla pro český národ záslužná a inspirativní. Alois Eliáš ministerský předseda a generál byl dobrým vlastencem.

Na práci Aloise Eliáše můžeme vidět také to, že určitým způsobem každý, kdo v této době něco znamenal na politické scéně a chtěl si svou pozici z jakýchkoli důvodů udržet, musel alespoň na oko spolupracovat s nacisty. Nejednalo se o přímou kolaboraci. Jakmile někdo zaujímal vyhraněný postoj vůči Německé říci, byl bez milosti odstraněn. Tento teror pak ještě zvýšil své obrátky po příchodu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Někdo tuto roli zvládat uměl, naopak někdo ne. Hlavní srovnání bych poukázal na příkladu Emila Háchy a Aloise Eliáše. Eliáš byl konstantní ve svých názorech, co řekl, platilo, a to si byl moc dobře vědom svého postavení k německému odporu. Zjednání Háchy mám osobně rozporuplné pocity, byl to pán, který měl podlomené zdraví, což určitě v jeho chování a rozhodovacích schopnostech mohlo hrát svou roli. Přesto mi přijde, že Hácha „držel basu“ s tím, s kým mluvil naposledy. V koutku duše to byl určitě vlastenec, ale neprojevoval se tolik jako Eliáš. Přitom pro oba byla jejich pozice dost podobná. Po zatčení ministerského předsedy Eliáše se už Hácha na sebemenší akci proti Němcům nezmohl. Dokonce mu Němci i částečně prominuli kontakt s Eliášem. Na Háchu se dnes pohlíží velmi rozporuplně, od roku 1943 už pravděpodobně ani nebyl stoprocentně způsobilý rozhodovat, kvůli pokročilé skleróze.

Odbojové skupiny věděly, že na pozici ministerského předsedy mají veledůležitýho spojence. Eliáš byl člověk, který byl velmi empatický, každého si vyslechl a nabídl mu řešení. Byl moudrý a loajální vůči svému poslání. Možná je škoda, že o Aloisi Eliášovi, rodákovi z Královských Vinohrad se toho dodnes nenapsalo více. Podle mého názoru by si to zasloužil. Paní Jana Pasáková, která mi velmi pomohla při sbírání informací k této diplomové práci, byla potěšena, když jsem jí před několika měsíci kontaktoval s prosbou o rozhovor. Dle jejích slov, by se o Aloisi Eliášovi mělo psát více a já tento názor sdílím. Česká historie je velmi bohatá a zná mnoho hrdinů dob minulých. Ale lidí, kteří museli každodenně dávat všanc svůj život pro dobro věci, které věřili, moc není. Alois Eliáš, generál a ministerský předseda podle mého názoru patří mezi významné

osobnosti českých dějin 20. století. Jeho důležitost je v očích veřejnosti skrytá v porovnání s vlastenectvím dalších velikánů 20. století, jako byl Tomáš Garrigue Masaryk, nebo Václav Havel. Avšak jeho význam není o nic menší.

Resumé

This diploma thesis is about the life of Alois Elias and his part in the resistance during the German occupation. Alois Elias was a very underestimated person in Czech history, despite his great importance in the past. This thesis will outline the main events of his life and his personal beliefs and highlighting new information discovered whilst researching this thesis.

The opening chapter focuses on his early life, especially his life in the army. I attempt to capture his feelings during his time in captivity in Lvov by discussing the interesting diary entries from these difficult times.

The second chapter of this thesis outlines the life of Alois Elias during the times of the First Czechoslovak Republic. Alois Elias started to create important network of contacts during this era, which helped him in his future career. In addition I delve into his career as a Minister of the Government, a position where he mastered his communication skills.

The third chapter focuses on the unstable political situation, and the life of Elias and his colleagues during these times. Here I share my personal view on Emil Hacha (former President), who was not always consistent in his opinions and decisions and until this day there are various contradictory views about him.

The fourth chapter *A. Elias during the German occupation*, describes his political role. Mainly focusing on his cooperation with resistance groups. I try to describe his role within the various resistance groups, rather than on the direct communication between Elias and individual resistance groups, as there is plenty of literature about this topic. I further summarise his acts of bravery during the war, summarising all important events in his life and sharing my personal view about him and his actions.

The final chapter *Death of A. Elias* explores his last days as Prime Minister, the Kangaroo Court resulting in his prison sentence concluding with the execution, of what many consider, one of Czech's most significant politicians.

Seznam použité literatury

Archivní dokumenty:

NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-535, Odbojová činnost v protektorátu - odhalení zpravodajské skupiny Z. Schmoranze a zatčení jejích členů.

NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-401, Vyšetřování náhlého úmrtí K. Lažnovského následkem otravy z jídla po návštěvě u A. Eliáše.

NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-178, Sledování A. Eliáše na základě výsledků trestního řízení s O. Klapkou.

NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-174, Výsledky zatčeného A. Eliáše.

NÁRODNÍ ARCHIV. f. 109, sign. 4-174, Výsledky zatčeného A. Eliáše

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ARCHIV. f. 308, sign. 28-1, Zpráva gen. Č. Kudláčka.

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ARCHIV. f. 308, sign. 28-4, Ústředí ON.

KEESING'S CONTEMPORARY ARCHIVES, 1939

Periodika:

České slovo, 16. března 1939.

České slovo, 4. října 1941.

Lidové noviny, 17. března 1939.

Odborná literatura:

BOROVÍČKA, Michael: Kolaboranti 1939-1945. Praha-Litomyšl. Paseka, 2007.

BRANDES, Detlef: Die Tschechen unter deutschem Protektorat: Teil I: Besatzungspolitik, Kollaboration und Widerstand im Protektorat Böhmen und Mähren bis Heydrichs Tod (1939-1942). München. R. Oldenbourg, 1969.

ČVANČARA, Jaroslav: Někomu život, někomu smrt: Československý odboj a nacistická okupační moc 1939 – 1941. Praha. Laguna, 2002.

ELIÁŠ, Alois – PASÁK, Tomáš – MOŽNÁ-MEISNAROVÁ, Fany: V boji a zajetí. Praha. PRÁH, 1999.

ELIÁŠOVÁ, Jaroslava - PASÁK, Tomáš: Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení. Praha. Práh, 2002.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha. Themis, 1996.

KOKOŠKA, Jaroslav – KOKOŠKA, Stanislav: *Spor o agenta A-54: Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*. Praha. Naše vojsko, 1994.

KOURA, Petr: *Podplukovník Josef Balabán: Život a smrt velitele legendární odbojové skupiny "Tři králové"*. Praha. Rybka, 2003.

KŘEN, Jan: *Do emigrace: Buržoazní zahraniční odboj 1938-1939*. Praha. Naše vojsko, 1963.

MAIEROVÁ, Corinne: *Nacistické Německo*. Toulouse. Éditions Milan, 2004.

MASTNÝ, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Praha. EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003.

MICHL, Jan: *Legionáři a Československo*. Praha. Naše vojsko, 2009.

PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha. Melantrich, 1991.

PASÁK, Tomáš: *JUDr. Emil Hácha (1938-1945)*. Praha. Nakladatelství Horizont, a.s., 1997.

PASÁK, Tomáš: *K historii českého fašismu (Český fašismus a jeho zhoubná politika v letech 1922 – 1945)*. Praha. Český svaz protifašistických bojovníků, 1985.

PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha. Práh, 1998.

RATAJ, Jan: *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. Praha. Karolinum, 1997.

STEHLÍK, Eduard – LACH, Ivan: *Vlast a čest byly jim dražší nežli život*. Dvůr Králové nad Labem. Fortprint, 2000.

ŠOLC, Jiří: *Podpalte Československo! Kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939 – 1945)*. Praha. Naše vojsko, 2005.

TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Causa Emil Hácha*. Praha. Themis, 1995.

TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha. Epoque, 1996.

TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Generál šel na smrt: Životní příběh Aloise Eliáše*. Praha. Epoque, 2008.

Další prameny:

ČVANČARA, Jaroslav – UHLÍŘ, Jan B.: *Chlebičková aféra: Poslední odbojový čin ministerského předsedy Aloise Eliáše*. Historie a vojenství, ročník LV, číslo 4/2006.

FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky I*. Brno. Atlantis, 1994.

FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky II*. Brno. Atlantis, 1994.

Generál Eliáš (film). Režie Pavel Háša. ČR, ČT, 1995.

KOKOŠKA, Stanislav – PIVCOVÁ, Zuzana: *Generál Eliáš a Schmoranzova skupina tiskových důvěrníků*. Historie a vojenství, 1996.

KRYCHTÁLEK, Vladimír: *Bolševici, Beneš a my*. Praha. Orbis, 1941.

PASÁKOVÁ, Jana: *Chlebičková aféra: Odbojový čin ministerského předsedy Aloise Eliáše?* Historie a vojenství, ročník LVII, číslo 1/2008.

Poslední prohlášení generála Eliáše. [cit.: 15. 10. 2013].

http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/791343.